

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalous

Juridiikka

2017

Anni Heinämaa

SEKSUAALIRIKOKSET SUOMESSA

Seksuaalirikoslainsäädännön viimeaikaiset muutokset

Anni Heinämaa

SEKSUAALIRIKOKSET SUOMESSA

Seksuaalirikoslainsäädännön viimeaikaiset muutokset

Seksuaalirikokset ovat nykypäivänäkin merkittävä rikosoikeudellinen ongelma. Seksuaalirikoksia tapahtuu perheissä, parisuhteissa ja täysin tuntemattoman tekemänä. Lainsäädännöllä pyritään suojelemaan jokaisen ihmisen, niin miehen kuin naisenkin, seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Opinnäytetyö käsittelee rikoslain 20 luvussa säädettäviä seksuaalirikoksia. Työn tavoitteena on esitellä seksuaalirikoksia koskevaa lainsäädäntöä ja laissa tapahtuneita viimeaikaisia muutoksia sekä selvittää seksuaalirikosiemme taustaa ja kehitystä. Kolmas tärkeä tavoite on selvittää seksuaalirikosten tämänhetkistä tilannetta yhteiskunnassamme, eli rikosten esiintyvyyttä ja muutosten tarpeellisuutta seksuaalirikoksia ajatellen.

Työssä hyödynnetään seksuaalirikoksia koskevaa kirjallisuutta ja erinäisiä tilastoja sekä tutkimuksia. Työssä esitellään rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksista tunnusmerkistöineen ja viimeaikaisine muutoksineen raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö ja seksuaalinen ahdistelu. Lisäksi työssä esitellään seksuaalirikosten historiaa ja kansainvälisen oikeuden vaikutusta lainsäädäntöömme. Lopuksi seksuaalirikosten laajuutta ja muotoja esitellään tilastojen valossa. Työssä on lisäksi käytetty oikeustapauksia tukemaan teksteissä esitetyjä väittämiä.

Etenkin työssä käytettyjen tutkimusten ja tilastojen perusteella Suomessa seksuaalirikokset voidaan nähdä yhteiskunnallisena ongelmana. Seksuaalirikoslainsäädäntöä on muutettu ankarammaksi useaan otteeseen, mutta seksuaalirikosten määrä jatkaa silti kasvuaan. Merkittävää on myös Suomen saama negatiivinen palaute koskien Suomen onnistumista toteuttaessaan kansainvälisissä sopimuksissa laadittuja ehtoja ja tavoitteita.

ASIASANAT:

seksuaalirikokset, rikosoikeus, raiskaus, törkeä raiskaus, seksuaalinen itsemääräämisoikeus, seksuaalinen ahdistelu

Anni Heinämaa

SEXUAL OFFENCES IN FINLAND

Recent changes in the Legislation Concerning Sexual offences

Sexual offences are a significant problem in the criminal-law. Sexual crimes happen in families, relationships and even between two persons who have not met each other before. The law aims to protect sexual self-determination, which is everyone's right. The sexual offences that this thesis deals with are rape, aggravated rape, sexual assault, sexual abuse and sexual harassment. The acts and decrees are presented in the 20th chapter of the Criminal code.

The aim of the thesis is to present the acts and decrees the latest changes in the 20th chapter of the Criminal law. Another aim is to present the history of sexual crimes. The third aim is to research and clarify the opinions of sexual crimes by using different studies and opinion polls. By researching them it can be noticed how required the new changes in the legislation of sexual crimes actually are.

The main sources used in the thesis are literature, studies and opinion polls. The themes presented are the legislation of sexual crimes and the history of sexual crimes, the legislation of the European Union focusing on sex crimes and the major changes in the Finnish sexual crime legislation.

The main result of the thesis is the fact that sexual crimes are a major problem in our present-day society. The legislation has become stricter, but nevertheless the amount of sexual crimes keeps growing. A remarkable result is also the negative feedback that Finland has received while fulfilling the conditions of international agreements.

KEYWORDS:

Sexual offences, criminal-law, rape, aggravated rape, sexual self-determination, sexual harassment

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 SEKSUAALIRIKOKSET SUOMESSA	2
2.1 Yleistä seksuaalirikoksista	2
2.2 Seksuaalinen itsemääräämisoikeus	2
2.3 Raiskaus	3
2.4 Törkeä raiskaus	6
2.5 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	11
2.6 Seksuaalinen hyväksikäyttö	13
2.7 Seksuaalinen ahdistelu	16
3 SEKSUAALIRIKOSTEN KEHITYS	19
3.1 Seksuaalirikosten kehitys yleisesti	19
3.2 Patriarkaalisen ajan vaikutus nykypäivään	19
3.3 Raiskaussäätelyn kehitys	21
3.4 Kansainvälisen oikeuden vaikutukset	23
4 SEKSUAALIRIKOKSET TILASTOISSA JA TUTKIMUKSISSA	27
4.1 Yleisesti tilastoista ja tutkimuksista	27
4.2 Poliisihallituksen puolivuosisikatsaus	27
4.3 Kansallinen rikosuhritutkimus	28
4.4 EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta	30
4.5 Asenne esiin! – mielipidekysely seksuaalisesta väkivallasta	33
4.6 Vertailua käytetyistä tutkimuksista ja tilastoista	36
5 RANGAISTUSSÄÄNNÖSTEN KESKEISIMMÄT MUUTOKSET	40
5.1 Yleisesti rangaistussäännösten keskeisimmistä muutoksista	40
5.2 Sukupuoliyhteyden määritelmän muutos	40
5.3 Muutokset syyteoikeudessa	41
5.4 Pakottamista sukupuoliyhteyteen koskevan säännöksen poistuminen	42
5.5 Puolustuskyvyttömyys ja tiedottomuus raiskausrikoksessa	43
6 YHTEENVETO	46
LÄHTEET	51

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön aiheena on seksuaalirikokset Suomessa, eli tarkemmin rikoslain 20 luku. Aihe on ajankohtainen ja etenkin seksuaalirikosten rangaistavuus on puhututtanut yhteiskunnassamme. Lukuun on tehty useita muutoksia, joilla on yritetty yhtenäistää ja myös ankaroittaa lakia. Aiheen ajankohtaisuuden ja oman kiinnostuksen vuoksi päätin ottaa seksuaalirikokset aiheeksi tähän opinnäytetyöhön. Rikosoikeus oli ehdottomasti yksi mielenkiintoisimmista kursseista joita kävin, joten ajatus siitä että ottaisin selvää epäkohdista laajemmin, on käynyt mielessäni useasti. Lisäksi seksuaalirikoksista uutisointi on viime vuosina lisääntynyt valtavasti. Niin kotimaassa kuin ulkomailla tapahtuvat raiskaukset ja lasten seksuaaliset hyväksikäyttötapaukset ovat nostaneet itsemääräämisoikeutta loukkaavat rikokset median otsikoihin ja aiheuttaneet myös keskustelua sosiaalisessa mediassa.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää rikoslain 20 luvun viimeaikaiset merkittävät muutokset ja yhteiskuntamme suhtautuminen seksuaalirikoksiin. Seksuaalisten tekojen kriminalisointiin ja niihin suhtautumiseen vaikuttaa vahvasti vallitseva ympäristö. Naisten aseman paraneminen ja naisten osa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ovat selviä syitä seksuaalisen väkivallan ymmärtämiseen ja siihen reagoimiseen.

Haluan nostaa esiin myös epäkohtia, joita luvussa on ollut ja joita on pyritty korjaamaan. Epäkohtia on ollut useita, joista vain osan mainitakseni voisi keskeisimmiksi nostaa raiskauksen väkivaltaan perustuvan tunnusmerkistön ja asianomistajarikokset seksuaalirikosten näkökulmasta. Lopuksi haluan myös vastata kaikkia kiinnostavaan kysymykseen siitä, onko seksuaalirikoslainsäädäntömme ankaroitunut, ja jos on niin miten. Tavoitteena on myös tutkia miten hyvin seksuaalirikosten kriminalisointi palvelee yhteiskuntamme odotuksia hyödyntäen viimeaikaisia tutkimustuloksia ja tilastoja. Työ toteutetaan tutkimusmenetelmän valintaa ajatellen lainopillisena tutkimuksena.

2 SEKSUAALIRIKOKSET SUOMESSA

2.1 Yleistä seksuaalirikoksista

Seksuaalirikoksia koskevat rangaistussäännökset ovat rikoslain 20 luvussa. Rangaistussäännökset jakautuvat raiskausrikoksiin, pakottamiseen seksuaaliseen tekoon, seksuaaliseen hyväksikäyttöön, lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön ja paritusrikoksiin. Lain lopussa on lisäksi määritelmäsäännökset, syyteoikeutta koskevat säännökset ja oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat säännökset. Tässä opinnäytetyössä on keskitytty kuitenkin tutkimaan ainoastaan raiskausta, törkeää raiskausta, seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista häirintää koskevia rangaistussäännöksiä. Kokonaisuutena paritus, lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ja seksikauppa jäävät opinnäytetyöni ulkopuolelle.

Seksuaalirikoksia koskeva luku koki täysuudistuksen vuonna 1998. Uudistus toteutettiin lailla 563/1998. Samaan aikaan käynnissä oli rikoslain kokonaisuudistus. Etenkin seksuaalirikoksia koskevia uudistuksia on kuitenkin ollut huomattavan paljon tämänkin jälkeen. Lukua onkin muutettu rikoslain muista luvuista eniten sitten jälkeen kokonaisuudistuksen. Hallituksen esityksessä HE 216/2013 mainitaan muutosten taustalla vaikuttavan yleisesti kiristynyt ja tuomitsevampi suhtautuminen seksuaalirikoksiin ja kansainvälisten velvoitteiden täytäntöönpanovelvoite (HE 216/2013.)

2.2 Seksuaalinen itsemääräämisoikeus

Seksuaalirikoslainsäädäntöä tarvitaan yhteiskunnassa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojelemiseksi. Seksuaalirikoksen tekijä loukkaa henkilön, uhrin, seksuaalista itsemääräämisoikeutta, jolla tarkoitetaan oikeutta päättää omasta ruumiistaan ja käyttäytymisestään ja ylipäänsä vapaata päätösvaltaa itsestään (Ojala 2014, 1-5.) Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen on jokaisen ihmisen perusoikeus (Väestöliitto). Vakavin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus on raiskaus, ja tarkemmin törkeä raiskaus. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta pidetään seksuaalirikosten suojeleobjektina, mikä tarkoittaa sitä, että seksuaalirikoslainsäädännöllä pyritään suojelemaan jokaisen ihmisen oikeutta vapaaseen päätöksentekoon sekä sitä, että sellaista tekoa, joka ei loukkaa henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta ei tule säätää ran-

gaistavaksi. Seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta puhuttaessa tulee kuitenkin myös huomioida sen vaikutus ympäristöön, eli se, että jokaisella on oikeus päättää omasta seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei se loukkaa kenenkään toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta (Ojala 2014, 1-5.)

On myös tärkeää ymmärtää, mitä seksuaalinen itsemääräämisoikeus tarkoittaa konkreettisesti esimerkiksi seksuaalirikoksen tapahtumaketjussa. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta suojeleva lainsäädäntö näyttäytyy käytännön tilanteessa siten, että uhrilla on oikeus missä tahansa tapahtumaketjun vaiheessa kieltäytyä sukupuoliyhteydestä. Tällä tarkoitetaan siis sitä, että vaikka olisi viettänyt henkilön kanssa mukavaa iltaa ja illan aikana olisikin ollut läheisessä kanssakäymisessä toisen kanssa, on silti aina mahdollisuus kieltäytyä. Kun tekoa tutkitaan raiskauksena, ei sillä ole merkitystä onko esimerkiksi ravintolasta lähdetty yhdessä käsi kädessä vai ei. Myöntävä vastaus seksuaaliseen tekoon osallistumiselle tulee olla voimassa teon alkaessa ja sen aikana. Toisaalta tekoa edeltävillä tapahtumilla saattaa olla vaikutusta esimerkiksi rangaistuksen pituuden kannalta (Ojala 2014, 75-76.)

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus nähdään jokaisen ihmisen oikeutena, minkä vuoksi sitä on puolustettava ja suojeltava. Aiheesta on viime vuosina saatu paljon keskustelua aikaiseksi etenkin raiskausrikosten rangaistussäännösten ollessa muutoksen kohteena. Esimerkiksi Lakivaliokunnan mietinnössä pohdittiin itsemääräämisoikeuden merkitystä suhteessa puolustuskyvyttömyyteen. Mietinnössä todettiin, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen vakavuus ei välttämättä riipu siitä, miten uhrin puolustuskyvyttömyys on syntynyt (LaVM 37/2010 vp, 2; Ojala 2014,6). Viime vuosien lakimuutoksilla onkin parannettu huomattavasti itsemääräämisoikeuden suoja.

2.3 Raiskaus

Raiskausrikoksesta säädetään rikoslain 20 luvun 1§:ssä. Raiskaussäännöstä tarkasteltaessa rakenteellisesti, muodostuu sen ensimmäinen momentti pakottamalla toteutuneen sukupuoliyhteyden määritelmästä, 2 momentti uhrin pelkotilaa, tiedottomuutta tai muuta kykenemättömyyttä hyväksikäyttäen tapahtuneen raiskauksen määritelmästä ja kolmas momentti taas vähemmän vakavan raiskauksen määritelmästä (Ojala 2014, 50). Tämä vähemmän vakava raiskaus on yksi viimeaikaisista seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksista, sillä lailla 509/2014 säädettiin kyseinen uusi säännös raiskaus säännökseen ikään kuin lievimmäksi teoksi, jota voidaan pitää raiskauksena. Samalla

poistettiin vanha sukupuoliyhteyteen pakottamista koskenut säännös (Ojala 2014, 42, 50.) Raiskaussäännös on kirjoitusasultaan laissa seuraavanlainen:

1 § (27.6.2014/509)

Raiskaus

Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitetut teot, rikoksentehtäjä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin 1 momentissa tarkoitetulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei sovelleta, jos raiskauksessa on käytetty väkivaltaa.

Yritys on rangaistava (Rikoslaki 20 luku 1 §.)

Raiskausrikoksen 1§:n 1 momentissa säädetään pakottamisesta sukupuoliyhteyteen. Laki näkee pakottamisen väkivaltaisena tekona, eli joko uhri pakotetaan väkivallalla sukupuoliyhteyteen tai pakotetaan sukupuoliyhteyteen väkivallalla uhkaamalla. Mitä sitten on riittävä väkivalta? Ojala mainitsee teoksessaan, että väkivallan määrän on oltava sellainen, joka riittää murtamaan uhrin tahdon. Tapausta arvioitaessa tulee kuitenkin aina nähdä kokonaisuus, sillä joskus uhri voi olla niin puolustuskyvytön, että vähäiselläkin väkivallalla uhkaaminen saattaa saada uhrin alistumaan rikoksentehtäjän tahtoon. Esimerkiksi tilanteessa, jossa uhrilla ei ole fyysisesti mahdollisuutta toimia haluamallaan tavalla, kutsutaan vastustamattoman pakon käyttämiseksi (*vis absoluta*). Tällaisesta tilanteesta on kyse esimerkiksi jos uhri on sidottu niin, ettei hän pääse kaikkia voimiaan käyttämällä pois tilanteesta omin voimin (Ojala 2014, 71-72.)

Yleisimmin raiskaus tapahtuu parisuhteessa olevien tai samassa ystäväpiirissä olevien tai muuten toisensa tuntevien henkilöiden välillä niin, että alkoholin nauttimisen seurauksena on syntynyt päihtymystila, jota rikoksen tekijä on käyttänyt hyväkseen olemalla sukupuoliyhteydessä uhrin kanssa. Uhrin näkökulmasta hän ei ole kyennyt ilmaisemaan tahtoaan toiselle, ja taas tekijän näkökulmasta tekijä on käyttänyt hyväkseen toisen tilaa, joka on selvästi estänyt tahdonmuodostuksen. Toinen yleinen tapahtuma-

ketju raiskausrikoksen taustalla on tilanne, jossa tekijä ja uhri ovat viettäneet aikaa yhdessä ja tilanteessa, jossa rikoksentekijän mielestä tilanteen olisi kuulunut edetä sukupuoliyhteyteen saakka, mutta uhrin kieltäytyttyä siitä on tekijä pakottanut fyysisesti uhrin sukupuoliyhteyteen. Täten siis tapahtumaketju, jossa uhri on yksin ulkona ja tulee vieraan henkilön raiskaamaksi, on harvinaisempi (Ojala 2014, 56-57.) Myös Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston ylläpitämällä väkivallan vähentäminen –nimisillä verkkosivuilla todetaan, että Suomessa raiskauksia tapahtuu eniten tutustumistilanteissa ja tuttavien kesken. Vain joka neljännessä raiskaustapauksessa tekijä on uhrille tuntematon (Väkivallan vähentäminen 2014.)

Raiskaus on myös yrityksenä rangaistava. Tämä käy ilmi raiskaussäännöksen viimeisestä momentista. Rikoslain 5 luvun 1§:n 2 momentissa säädetään, että kun rikoksen tekeminen on aloitettu ja aloitetulla teolla on saatu aikaan vaara rikoksen täyttymisestä, on kyse rikoksen yrityksestä. Toisaalta jos tekijä luopuu vapaaehtoisesti rikoksen toteutuksesta, ei siihen mennessä aloitettuja toimia pidetä rikoksen yrityksenä (Ojala 2014, 95-96.)

Raiskaus tekona täyttyy, kun teko on edennyt sukupuoliyhteyteen. Täten kaikki tapahtumat ennen sukupuoliyhteyttä ovat yritystä. Yrityksestä luopumista taas on se, että henkilö itse ilman ulkopuolisten seikkojen vaikutusta päättääkin, ettei halua viedä tekoa pidemmälle. Täten uhrin rimpuilun seurauksena vain yritykseksi jäänyt raiskaus tai ulkopuolisten paikalle tulo eivät ole rikoksen tekijän itsensä tekemästä päätöksestä johtuvia syitä. On kuitenkin hyvä muistaa, ettei lainsäädäntömme ole kriminalisoinut rikoksen suunnittelua. Jos henkilö on esimerkiksi valmistellut tulevaa raiskausta, ei se ole lailla kiellettyä (Ojala 2014, 96-97.)

Milloin sitten voidaan nähdä tekijän vapaaehtoisesti luopuneen teosta? Vapaaehtoisen luopumisen arvioinnissa tulee ottaa huomioon konkreettiset ja ulkoisesti havainnoitavat seikat. Ojala mainitsee teoksessaan ajatusmallin, joka tiivistää vapaaehtoisen rikoksesta luopumisen ymmärrettävästi. Ojalan mukaan jos tekijä on luopunut teon toteuttamisesta vapaaehtoisesti sellaisissa olosuhteissa, joissa hän olisi voinut viedä toteutuksen loppuun asti, on kyse vapaaehtoisesta luopumisesta. Täten esimerkiksi poliisien saapuminen paikalle ja tekijän lähteminen karkuun ennen teon loppuun viemistä ei ole yrityksestä luopumista. Myöskään se, että pelästyy uhrin saavan apua huutamalla jonkun ulkopuolisen huomion ja lähtemällä tästä syystä karkuun, ei ole yrityksestä luopumista (Ojala 2014, 96-97.)

2.4 Törkeä raiskaus

Törkeä raiskaus on seksuaalirikoksista ankarin. Teon rangaistusasteikko voidaan nähdä ankarana, sillä minimirangaistus on 2 vuotta vankeutta. Ankarin rangaistus, jonka teosta voi saada, on 10 vuotta vankeutta (Ojala 2014, 107.) Rangaistussäännöksestä säädetään rikoslain 20 luvun 2§:ssä. Törkeä raiskaus on kirjoitusasultaan seuraavanlainen:

2 § (27.6.2014/509)

Törkeä raiskaus

Jos raiskauksessa

- 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
- 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,
- 3) kohteena on kahdeksatoista vuotta nuorempi lapsi,
- 4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai
- 5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomitava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava (Rikoslaki 20 luku 2 §.)

Törkeän raiskauksen ankaroittamisperusteet luetellaan laissa kohdissa 1-5. Kohdissa 1 ja 5 ankaroittavana tekijänä on selvästi väkivalta ja erilaisten vaarallisten esineiden käyttö tai niiden käytöllä uhkaaminen. Kohdan 5 ankaroittamisperusteen mukaan kyse on siis törkeästä raiskauksesta, jos teko hetkellä on uhattu käyttää, tai käytetty ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä. Tähän ankaroittamisperusteseen sisältyy myös vakavalla väkivallalla uhkaaminen.

Ampuma- ja teräaseen määritelmää ei ole ankaroittamisperusteessa erikseen määritetty, eikä peruste sisällä mainintaa yhteydestä mihinkään esineitä tarkemmin määrittävään lakiin. Teräaseiksi voidaan kuitenkin mainita rinnastettavan muun muassa rikottu lasipullo tai muu rikkiäinen lasiesine. Hengenvaarallisen esineen taas ei tarvitse olla

rinnastettavissa teräaseeseen tai ampuma-aseeseen. Esimerkiksi erilaiset työkalut ovat luokiteltavissa tällaisiksi esineiksi (Ojala 2014, 128-129.)

Kohdan 5 mukaisessa ankaroittamisperusteessa mainitaan myös väkivallalla uhkaaminen. Ensinnäkin kun kyse on raiskausrikoksista, tulee uhkauksen liittyä sukupuoliyhteyteen pääsemiseen. Ankaroittamisperuste on käsillä esimerkiksi tilanteessa, jossa tekijä uhkaa uhrin henkeä, ellei tämä suostu sukupuoliyhteyteen. Tämä uhkaus on riittävä täyttämään kohdan 5 mukaisen määritelmän ilman, että uhkauksessa käytetään minkäänlaista asetta. Täten vakava sanallinen uhkaus esimerkiksi siitä, että tekijä aikoo ottaa aseensa esiin ja surmata uhrin, mikäli uhri ei sukupuoliyhteyteen suostu, on riittävä. Jotta kohdan 5 määritelmä täyttyy, tulee uhkauksen, ampuma- tai teräaseen käyttö tapahtua ennen sukupuoliyhteyttä. Tilanne, jossa uhria pahoinpidellään esimerkiksi teräaseella raiskauksen jälkeen, ei ole määritelmän mukainen ankaroittamisperuste (Ojala 2014, 130.)

Ensimmäisessä rangaistussäännöksen kohdassa raiskausta on määritelmän mukaan pidettävä törkeänä, mikäli uhrille aiheutuu teon seurauksena vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila. Tällaisiksi teoiksi nähdään esimerkiksi uhrille aiheutettu luunmurtuma joka voisi olla seurausta uhrin puolustautumisesta estäessään tekoa tapahtumasta. Määritelmän mukainen sairaus voisi olla kyseessä, jos uhri saisi teon seurauksena vakavan sukupuolitaudin. Vakavana ruumiinvammana pidetään muun muassa näkökyvyn tai puhekyvyn menettämistä. Myös raiskauksen seurauksena tehty raskauden keskeytys nähdään vaikeana ruumiinvammana (Ojala 2014, 107-109.)

Fyysisten seikkojen lisäksi raiskauksesta voi aiheutua henkilölle myös psyykkistä haittaa. Vaikean ruumiinvamman määritelmän ei katsota pitävän sisällään psyykkisiä sairauksia tai henkisen terveyden vaurioita. Kuitenkin hallituksen esityksessä (HE 68/1966 vp) vaikeana ruumiinvammana tai vakavana sairautena nähdään olevan myös henkisen terveyden vahingoittuminen, kunhan se on riittävän vakavaa. Täten erilaiset psyykkiset ja henkiset seuraukset, joita uhri voi raiskaustapauksen seurauksena saada, voidaan nähdä ankaroittamisperusteena, jos seuraukset ovat vakavia (Ojala 2014, 109-110.)

Rangaistussäännöksen kohdassa 2 määritellään törkeäksi raiskaukseksi katsottavan myös tekoa, jossa tekijöitä on useita tai uhrille aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä. Ojala määrittelee teoksessaan kärsimyksen voivan aiheutua

esimerkiksi pelottavasta ympäristöstä, jossa rikos tapahtuu tai esimerkiksi siitä, että tekoa katselevat sivulliset henkilöt, jotka eivät kuitenkaan osallistu rikoksen tekemiseen. Teosta voi aiheutua uhrille myös kovaa kipua, ilman että siitä aiheutuu pysyvää ruumiinvammaa tai muuta rangaistussäännöksen 1 kohdan aiheuttamaa tilaa (Ojala 2014, 111.)

Raiskaus aiheuttaa rikoksena kuitenkin lähes poikkeuksetta jonkinlaista henkistä ja ruumiillista kärsimystä. Teon aiheuttaman kärsimyksen tulee olla siis erityisen tuntuva kärsimystä, jotta itse kärsimys ankaroittamisperusteena määrittäisi teon olevan törkeä. Laki lähtee siitä näkemyksestä, että raiskaus aiheuttaa uhrille aina kärsimystä. Milloin sitten on kyse tuntuvaasta kärsimyksestä? Ojala mainitsee teoksessaan, että rajaveto törkeän ja tavallisen raiskauksen aiheuttaman kärsimyksen välillä on tehtävä arvioimalla kärsimyksen aiheuttavia tekijöitä. Näitä tekijöitä verrataan raiskauksen perustekomuodon aiheuttamaan kärsimykseen, jonka jälkeen voidaan arvioida ylittääkö uhrin kokema kärsimys raiskauksesta tavanomaisesti aiheutuvan kärsimyksen tason (Ojala 2014, 112-113.)

Kun puhutaan kärsimyksen aiheuttamisesta, tulee tarkasteluun loukkauksen laatu. Ensinnäkin laadulla tarkoitetaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden riistämisen tasoa, eli sitä, kuinka törkeästi itsemääräämisoikeutta on loukattu. Toiseksi laadulla tarkoitetaan myös niitä olosuhteita, joissa teko on tapahtunut. Olosuhteet taas tarkoittavat muun muassa tekijöiden määrää, tekopaikkaa, raiskauksen tekotapaa ja teon julkisuutta eli sitä, kuinka julkisella paikalla teko on tehty ja ovatko sitä seuranneet ulkopuoliset ihmiset. Merkitystä on myös sillä, loukataanko tilanteessa jotakin muutakin oikeushyvää kuin seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Ojala mainitsee teoksessaan myös uhrin ja tekijän välisellä suhteella olevan merkitystä. Myös loukatun asemalla nähdään olevan merkitystä loukkauksen laatua arvioitaessa (Ojala 2014, 113-114.)

Kohta 4 taas määrittelee teon olevan törkeä, jos teko on ollut erityisen raaka, julma tai nöyryyttävä (Ojala 107-108.) Tämä ankaroittamisperusteen raaka ja julma tekotapa vastaavat törkeän pahoinpitelyn ankaroittamisperusteita. Raakuudella tarkoitetaan fyysistä väkivaltaa ja julmuudella esimerkiksi puolustuskyvyttömään kohdistuvaa väkivaltaa. Julmuuden nähdään olevan kyseessä myös tilanteessa, jossa uhri kokee silkkää kauhua ja pelkoa. Nöyryyttävyydellä taas tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa uhri raiskataan perheenjäsenten tai muun lähipiirin edessä. (Ojala 2014, 123-124.)

Teon nöyryyttävyden arviointi on saanut viime aikoina paljon huomiota mediassa ja internetin keskustelupalstoilla. Etenkin Tapanilassa vuonna 2015 tapahtunut raiskaus on saanut aikaan keskustelua. Tapauksessa vastaajia oli viisi, joista neljä olivat alle 18-vuotiaita. Uhria oli lähdetetty seuraamaan juna-asemalta ja häneen oli hetken kuluttua tarrattu kiinni niin, että kaksi vastaajista oli onnistunut työntää kätensä asianomistajan housuihin ja sormensa tämän emättimeen ja peräaukkoon. Täysi-ikäinen vastaaja tuomittiin teosta 1 vuoden 4 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Tämän lisäksi kaksi muuta vastaajaa tuomittiin nuorena henkilönä tehdystä raiskauksesta yhden vuoden ehdollisiin vankeusrangaistuksiin. Jäljelle jäivät kaksi vastaajaa eivät saaneet tuomiota, sillä syytteet hylättiin. Hovioikeuteen valittivat syyttäjä, asianomistaja ja tuomitut (Helsingin hovioikeus 2016.)

Hovioikeus ei muuttanut sitä seikkaa, että tekijöitä oli raiskauksessa kolme henkilöä viidestä. Kuitenkin hovioikeus näki teon olevan törkeä, sillä siihen osallistui useita henkilöitä, rikos oli tehty erityisen nöyryyttävällä tavalla ja myös kokonaisarvostelun perusteella hovioikeus katsoi teon törkeäksi. Rangaistuksia kovennettiin siten, että täysi-ikäinen tekijä sai 2 vuoden 4 kuukauden ehdottoman vankeustuomion ja kaksi muuta tekohetkellä alaikäistä tekijää saivat 1 vuoden 9 kuukauden ehdolliset vankeusrangaistukset. Alaikäisyyden vuoksi ehdottomalle vankeusrangaistukselle olisi tullut olla painavia syitä, joita hovioikeus ei tapauksessa nähnyt olleen. Sekä käräjäoikeus että hovioikeus pitivät tapauksen saamaa suurta julkisuutta rangaistuksia lieventävänä seikkana (Helsingin hovioikeus 2016.)

Helsingin Sanomat oli kysynyt mielipidettä törkeyden arvioinnista ja siitä, kuka viime kädessä teon törkeyden arvioi, rikosoikeuden emeritaprofessori Terttu Utriaiselta. Utrainen toteaa kirjoituksessa, että loppujen lopuksi arvion tekee tuomari, eikä se miltä uhrista tuntuu vaikuta päätökseen. Utrainen myös lisää, että nöyryytyksen tasoa tai tuntemusta ei tiedä kuin uhri itse, minkä vuoksi teon nöyryyttävyden määrittäminen on vaikeaa. Tuomarin tulee arvioida siis subjektiivinen tuntemus objektiivisesti (Pettersson, 2015.)

Mitä sitten on nöyryytys ja miten se voisi konkreettisesti esiintyä teossa? Samassa Helsingin Sanomien artikkelissa Itä-Suomen Yliopiston käytännöllisen teologian professori Paavo Kettunen määrittelee nöyryyttävyuden seuraavasti: ”Arkikielessä nöyryyttäminen tarkoittaa sitä, että toiselta viedään hänen arvonsa, kunniansa, valinnanvapautensa ja itsemääräämisoikeutensa. Nöyryytetyksi tulemisen ja häpeän kokemus on

kuitenkin aina subjektiivinen. Yksi saattaa kokea jonkin asian äärimmäisen nöyryyttäväksi, toinen ohittaa sen olankohautuksella” (Helsingin Sanomat 2015.)

Toisin kuin tavallista raiskausrikosta, ei törkeää raiskausta ole muutettu yhtä paljon viime vuosien lakiuudistuksissa. Lailla 509/2014 kuitenkin muutettiin törkeän raiskaussäännöksen sisältöä koskien kohtaa 3. Täten alle kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön raiskaus on teon ankaroittamisperusteen seurauksena nähtävä törkeänä raiskauksena. Tämä ankaroittamisperuste on muihin perusteisiin verraten helpoin tulkittava, sillä perusteena on ikä. Ankaroittamisperusteeseen saattaa kuitenkin liittyä ongelmia, sillä tekijältä vaaditaan tahallisuutta, joka tarkoittaa tekijän tietoisuutta uhrin alaikäisyydestä. Perusteesta on löydettävissä myös toinen soveltamisongelma, sillä tekoa tulee arvioida myös kokonaisuutta katsomalla, jotta se voi olla törkeä (Ojala 2014, 115.)

Kuten kaikki törkeät rikokset, tulee myös törkeä raiskaus arvioida edellä mainittujen ankaroittamisperusteiden täytyessäkin kokonaisuutena. Tällä tarkoitetaan sitä, että vaikka ankaroittamisperuste täyttyykin, ei tekoa välttämättä vielä ole nähtävä törkeänä. Joskus kuitenkin yhdenkin ankaroittamisperusteen täytyminen tekee teosta kokonaisuutena arvostellen törkeän. Arvioitaessa teon törkeyttä on tietenkin selvempää että teko on törkeä, jos teko täyttää useamman kuin yhden kvalifointiperusteen. Perusteiden olemassaolo ja niiden selkeä täytyminen teossa vähentävät kokonaisarvostelun painoarvoa ja tarvetta. Kokonaistörkeysarvostelun painoarvo riippuu myös siitä, mikä viidestä ankaroittamisperusteesta on kyseessä. Esimerkiksi jos raiskaaja aiheuttaa uhrille vaikean ruumiinvamman, voidaan sanoa että raiskausta on pidettävä jo tämänkin perusteella kokonaisuutta arvostellen törkeänä. Myös jos tekijöitä on raiskausrikoksessa useita, on kokonaistörkeysarvosteluun kiinnitettävä normaalia enemmän huomiota, sillä tekijöiden rooli vaikuttaa arviointiin. Ojalan mukaan ei ole sama asia, jos tekijät ovat kaikki olleet sukupuoliyhteydessä uhrin kanssa, tai jos vain yksi heistä on ollut ja muilla on ollut jokin erilainen, selvästi vähäisempi tehtävä (Ojala 2014, 131-132.)

Vuoden 2011 uudistuksessa ei tehty muutoksia törkeää raiskausrikosta koskien. Kuitenkin kuten edellisestä tavallista raiskausta käsittelevästä luvusta käy ilmi, lisättiin vuonna 2011 lakiin tiedottomaan henkilöön kohdistuvan raiskauksen rangaistus. Tätä tiedottomuuden tilaa ei törkeän raiskauksen rangaistussäännöksessä tule ilmi, mutta Ojalan mukaan tilanteessa, jossa mietitään tiedottomaan henkilöön kohdistuneen teon mahdollisesti olevan törkeä ja täten tavallista raiskaussäännöstä ankarampi, tulisi törkeyden määritelmää pohtia säännöksen kohdan 4 tai 2 avulla (Ojala 2014, 108.) Koko-

naisuutta arvioiden voimmekin sanoa, että törkeään raiskausrikokseen ei ole tehty yhtä suuria muutoksia, kuin tätä lievempään raiskausrikokseen (Ojala 2014, 134.)

2.5 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon

Seksuaaliseen tekoon pakottamisen ja raiskauksen välisenä erona on sukupuoliyhteyden vaatimus. Seksuaalisessa teossa sitä ei tapahdu, kun taas raiskauksen määritelmässä se vaaditaan. Pakottaminen seksuaaliseen tekoon on seksuaalirikos, josta säädetään rikoslain 20 luvun 4§:ssä (Ojala 2014, 165.) Kirjoitusasultaan säännös on seuraavanlainen:

4 § (24.7.1998/563)

Pakottaminen seksuaaliseen tekoon

Joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava pakottamisesta seksuaaliseen tekoon sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, saa hänet ryhtymään 1 momentissa tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. (13.5.2011/495)

Yritys on rangaistava (Rikoslaki 20 luku 4 §.)

Pakottamista seksuaaliseen tekoon koskeva säännös on rakenteeltaankin 1§:n raiskausrikoksen kaltainen. Säännös sisältää ensimmäisen ja toisen sekä kolmannen momentin, joista 1. ja 2. momentti ovat hyvin paljon raiskausrikoksen kaltaisia. Ensimmäisessä momentissa määritellään väkivallalla tai uhkauksella tapahtuva pakottaminen seksuaaliseen tekoon. Toisessa momentissa taas määritellään tiedottomaan ja puolustuskyvyttömään uhuriin kohdistuva pakottaminen seksuaaliseen tekoon. Huomion arvoista on myös se, että kuten raiskausrikoksissa, myös tässä säännöksessä yritys on rangaistava (Ojala 2014, 166.) Se, onko jokin teko nähtävä pakottamisena seksuaaliseen tekoon riippuu siitä, loukkaako se olennaisesti uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Toinen määrittävä seikka on se, onko teko ylipäänsä nähtävänä seksuaaliseen

na tekona (Ojala 2014, 169.) Tärkeä seikka on myös se, että seksuaalinen itsemääräämisoikeus ei ole riippuvainen henkilön taustasta tai iästä (Ojala 2014, 172).

Mikä sitten on seksuaalinen teko? Seksuaalisen teon määritelmä löytyy rikoslain 20 luvun 10§:n 2 momentista. Ollakseen seksuaalinen teko teon tulee olla seksuaalisesti olennainen. Tämä olennaisuus määritellään teko-olosuhteiden, tekijän ja uhrin perusteella. Nykyään teossa ei tarvitse olla tavoitteena kiihotuksen tai tyydytyksen saaminen teosta, sillä uhrin näkökulmasta teon tarkoitusperällä ei ole merkitystä (Ojala 2014, 169-170.)

Millaisissa konkreettisissa tilanteissa sitten on kyse seksuaalisesta teosta? Seksuaalisen teon ei tarvitse olla lainkaan fyysistä, vaan riittää, että henkilö vihjailee tai kertoo mitä haluaisi uhrille mahdollisesti tehdä. Toisaalta tosielämässä pelkkä verbaalinen viestintä ei usein riitä täyttämään toista säännöksen vaatimaa määritelmää, eli olennaista seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista (Ojala 2014, 171-172). Toinen konkreettinen esimerkki seksuaalisesta teosta on sukupuolielimen esittely tai pakottaminen toista näyttämään sukupuolielimensä. Myös seksuaalisen teon, kuten esimerkiksi masturboinnin katseleminen tai kuvaaminen voivat kuulua tekomuotoina tähän rangaistussäännökseen. Myös seksuaalinen koskettelu muualle kuin sukupuolielimiin on laskettava seksuaaliseksi teoksi. Seksuaalinen teko voi olla kyseessä myös koskettelyn kohdistuessa sukupuolielimiin tai että tekijä pakottaa uhrin koskettelemaan itseään (Ojala 2014, 170.)

Yhtä lailla kuin raiskausrikoksissakin, voi seksuaaliseen tekoon pakottaminen tulla kysymykseen minkälaisissa ihmissuhteissa tahansa. Henkilöiden välisellä suhteella on kuitenkin merkitystä pohdittaessa sitä, onko teko ollut rangaistussäännöksen mukainen. Ensimmäisen momentin mukainen pakottaminen, uhkailu tai käytetty väkivalta tulee olla sen luonteista, että se saa uhrin alistumaan seksuaalisen teon kohteeksi. Kuten raiskausta koskevassa säännöksessä, tulee myös tässä säännöksessä uhrin osoittaa vastustavansa tekoa. Vastustamisen arviointi taas on riippuvainen olosuhteista, joissa teko tehdään. Väkivallalla pakottamisen arviointi tehdään samalla tavalla arvioiden kuin raiskausrikoksissa. Uhkausta ei kuitenkaan juurikaan määritellä säännöksessä. Ojala kuitenkin toteaa, että uhkauksen täytyy olla varteenotettava ja todentuntuinen, jotta uhri päättää alistua tekoon, toivoen ettei uhkaus täten toteutuisi (Ojala 2014, 166-167.)

Toisen momentin mukainen määritelmä seksuaaliseen tekoon pakottamisesta kun kyseessä on tiedoton tai puolustuskyvytön henkilö on kysymys samasta asiasta kuin raiskausrikosten kohdalla. Henkilö voi siis olla tiedoton ollessaan unilääkkeiden, alkoholin tai muiden huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Tilanteessa rikoksen tekijä käyttää hyväkseen sitä, ettei toinen kykene passiivisuutensa vuoksi ymmärtämään mitä tapahtuu, saatikka kieltäytymään. Puolustuskyvyttömyyden määritelmässä henkilö ei ole tiedoton, mutta on kykenemätön puolustamaan itseään muilla tavoin. Esimerkiksi kehitysvammaisen henkilöön kohdistuva teko olisi tällainen. Tulee kuitenkin muistaa, että vaikka henkilö olisi kehitysvammainen tai sairas, ei seksuaalinen teko ole rangaistava, jos se ei loukkaa kenenkään seksuaalista itsemääräämisoikeutta (Ojala 2014, 168-169.)

2.6 Seksuaalinen hyväksikäyttö

Seksuaalinen hyväksikäyttö on seksuaalirikos, jossa tekijän asemalla on merkitystä. Tekijä käyttää asemaansa hyväkseen päästäkseen sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon uhrin kanssa. Myös tässä säännöksessä vaaditaan olennaista seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista (Ojala 2014, 173.) Rangaistus-säännös löytyy rikoslain 20 luvun 5§:stä ja sen kirjoitusasu on laissa seuraavanlainen:

5 § (24.7.1998/563)

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi

- 1) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen,
- 2) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsymättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsymättömyyttä,
- 3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään taikka muodostaa tai ilmaista tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, tai
- 4) henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä,

on tuomittava *seksuaalisesta hyväksikäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava (Rikoslaki 20 luku 5 §.)

Tässä säännöksessä olennaista on tekijän asema. Rangaistussäännös tulee sovellettavaksi, kun määritelmät tekijän asemasta suhteessa uhriin ja aseman väärinkäyttö täyttyvät. Aseman väärinkäyttö tarkoittaa uhrin taivuttamista tekoon, johon hän ei vapaaehtoisesti ryhtyisi. Rangaistussäännös on rakenteeltaan useampiosainen ja tekoa määrittävät kohdat 1-4. Säännöksen kohdat voidaan jakaa niin, että kohdissa 1 ja 2 säädetään teosta, jonka kohteena on alle 18-vuotias henkilö. Kohdissa 3 ja 4 ei kuitenkaan ole asetettu rajoituksia uhrin iälle (Ojala 2014, 174.)

Ensimmäinen kohta säännöksessä käsittelee esimerkiksi oppilaan ja opettajan tai muun auktoriteettiasemassa suhteessa uhriin olevan henkilön uhriin kohdistamaa seksuaalista hyväksikäyttöä. Säännöksen tarkoituksena on turvata ja suojella alle 18-vuotiaita mahdollisilta säännöksessä tarkoitetuilta seksuaalisilta teoilta. Säännös edellyttää iän lisäksi myös, että uhri on laitoksessa tai koulussa, jossa hän on tekijän valvonnan alainen tai tekijällä on määräysvalta uhriin nähden. Tällainen niin sanottu alitussuhde voi syntyä muun muassa peruskoulussa tai lukiossa (Ojala 2014, 174-175.) Esimerkiksi 1 kohdan mukainen seksuaalinen hyväksikäyttö voisi täytyä, jos opettaja taivuttaisi opiskelijan seksuaaliseen tekoon lupaamalla tälle tietyn arvosanan seuraavasta kurssista tai urheiluvallmentajan lupaus urheilijalle siitä, että tämä pääsee avauskokoonpanoon (Ojala 2014, 176). Aseman hyväksikäyttö siis tarkoittaa sitä, että tekijä tarjoaa tai vihjaa jotakin, jonka tekijä voi asemansa mahdollistamana toteuttaa (Ojala 2014, 175). Se, onko asemaa käytetty väärin vai ei, riippuu useasta seikasta. Tällaisia seikkoja ovat uhrin ikä ja uhrin kypsyys sekä tekijän menettely (Ojala 2014, 175.) Myös uskonnollisissa ryhmissä voi syntyä alaikäisen ja uskonnollisen johtajan välille riippuvuussuhde, jota tekijä käyttää hyväkseen (Ojala 2014, 176). Säännöksen määritelmien täyttymisen arviointi riippuu siis kummastakin osapuolesta.

Säännöksen kohdassa 2 avaintermeinä ovat valta-aseman väärinkäyttö ja uhrin alaikäisyys. Toisinkuin säännöksen ensimmäisessä kohdassa, ei tässä valta-asemalla tarkoiteta virkaa tai muuta konkreettista asemaa uskonnollisena johtajana tai urheiluvallmentajana, vaan kyse on asemasta, jossa henkilö käyttää törkeästi hyväkseen nuoren kypsyttömyyttä. Kohdan 2 täyttymisen edellytyksiä ovat myös uhrin ja tekijän välinen ikäero sekä se, että uhrin kyky päättää seksuaalisesta kanssakäymisestäään on

selkeästi heikompi kuin tekijällä. Säännöksen tarkoituksena on suojella niitä nuoria, joiden ymmärrys omasta seksuaalisesta itsemääräämisoikeudestaan ja sen suojelemisesta on olennaisesti heikompi. Tämän vuoksi teon rangaistavuus määräytyy ennen kaikkea sen mukaan, kuinka törkeästi nuoren kypsyttömyyttä on hyväksikäytetty ja miten tätä on taivutettu seksuaaliseen tekoon (Ojala 2014, 177.)

Kun pohditaan henkilöiden kykyä ymmärtää tekojensa seurauksia etenkin seksuaalisen käyttäytymisen suhteen, tulee todeta että vaikuttavia tekijöitä on useita. Esimerkiksi puhtaasti ikään perustuvan vertailun lisäksi kyse on niin ruumiillisen kuin myös henkisen kypsyden tarkastelusta ja myös henkilön elämäkokemuksesta. Puhuttaessa ikävertailusta, voidaan todeta että 16-vuotias uhri voidaan kokea kypsyttömäksi kun tekijänä on vähintään 10 vuotta vanhempi henkilö. Uhrin ollessa 18-vuotias on ikäeron oltava sen sijaan jo yli 10 vuotta. Ikäero ei kuitenkaan itsestään tee tekoa rangaistavaksi. Esimerkiksi tilanne, jossa henkilöt ovat ystäväystyneet ja seksuaalisen kanssakäymisen lisäksi on tehty myös paljon muuta yhdessä ja henkilöiden välille on syntynyt aito suhde, ei tekoa välttämättä voida nähdä seksuaalisena hyväksikäyttönä. Kun taas sellaista tekoa, jossa uhrin ja tekijän ensitapaamisen syy on ollut tekijän halu päästä seksuaaliseen kanssakäymiseen uhrin kanssa, on teko tällöin nähtävä törkeänä uhrin kypsyttömyyden hyväksikäyttönä (Ojala 2014, 178.)

Säännöksen 3 kohdassa määritellään uhrin kykenemättömyyttä päättää seksuaalisesta itsemääräämisoikeudestaan siten, että uhrin kykenemättömyyden syynä on sairaus, vammaisuus tai muu heikkoudentila. Uhrin on joko oltava hoidettavana sairaalassa tai jossakin vastaavanlaisessa laitoksessa ja uhrin kyky ilmaista tahtoaan on jonkin sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi heikentynyt. Tässä säännöksessä uhrin tai rikoksen tekijän iällä ei ole merkitystä. Uhri tulee myös taivuttaa seksuaaliseen tekoon ja tämän kyky päättää seksuaalisesta kanssakäymisestään tulee olla olennaisesti heikentynyt. Sairaus ja vammaisuus käyvät termeinä ilmi jo aiemmin kuvatuissa seksuaalirikoksissa, mutta termi *muu heikkoudentila* ei ole vielä ollut esillä. Tällä termillä tarkoitetaan tilaa, joka ei ensinnäkään ole sairaus, vaan tila jossa puolustuskyky ja tahdonmuodostuskyky ovat alentuneet esimerkiksi vahvojen lääkkeiden seurauksena. Uhrin heikentynyt tila on kuitenkin tässä säännöksen kohdassa ratkaisevampi kuin rikoksen tekijän valta-asema. Valta-asema nähdään olevan kaikilla uhrin hoitoon osallistuvilla henkilöillä, eikä esimerkiksi vain lääkäriillä. taivuttamisen tulee tapahtua henkilön kyseisessä asemassa ollessaan. Valta-aseman määrittämisessä rajaveto voidaan tehdä organisaation kuuluvan henkilökunnan ja satunnaisen laitoksessa käyvän

vierailijan välille. Vierailija ei enää voi olla tässä säännöksessä tarkoitetun valta-aseman käyttäjä (Ojala 2014, 178-179.)

Säännöksen 4 kohdassa olennaista on uhrin erityisen riippuvainen asema rikoksen tekijästä. Sellainen teko, jossa henkilö taivuttaa riippuvuussuhteen mukanaan tuomaa valta-asemaa hyväksikäyttäen uhrin seksuaaliseen kanssakäymiseen tai alistaa tämän seksuaalisen teon kohteeksi, on rangaistavaksi säädetty tässä säännöksessä. Laissa ei riippuvuutta määritellä, mutta hallituksen esityksessä riippuvuuden on nähtävä tarkoitettavan esimerkiksi taloudellista riippuvuutta, henkistä riippuvuutta tai käytännön avun tarpeesta johtuvaa riippuvuutta. Riippuvuuden tulee lisäksi olla sen tasoista, että sitä voidaan pitää edellytyksenä jokapäiväiselle arjessa suoriutumislle. Tällöin myös rikosentekijän valta-aseman käyttö tulee olla törkeää, eli taivuttamisen koskea sellaista seikkaa, joka ensinnäkin liittyy riippuvuussuhteeseen eikä mihinkään muuhun. Kaikkien riippuvuuden syiden tulee olla merkitykseltään erityisen suuria ollakseen rangaistavia tässä säännöksessä. (Ojala 2014, 180-181.)

2.7 Seksuaalinen ahdistelu

Seksuaalinen ahdistelu on seksuaalirikoksista lievin ja siitä säädetään Rikoslain 20 luvun 5a§:ssä. Säännös on kokonaan uusi rangaistussäännös ja se säädettiin lailla 509/2015. Vielä hallituksen esityksessä HE 216/2013 uudesta säännöksestä puhuttiin nimellä seksuaalinen häirintä, mutta se muutettiin myöhemmin lakivaliokunnan toimesta seksuaaliseksi ahdisteluksi. Syynä rangaistussäännöksen nimenmuutokselle oli tehdä selvä ero rikoslaissa olevalle seksuaaliselle häirinnälle ja tasa-arvolaisissa olevalle seksuaaliselle häirinnälle (Ojala 2014, 187.) Rikoslaki määrittelee seksuaalisen ahdistelun seuraavasti:

5 a § (27.6.2014/509)

Seksuaalinen ahdistelu

Joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä rangaistusta, seksuaalisesta ahdistelusta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi (Rikoslaki 20 luku 5a §.)

Uuden säännöksen lisäämisellä muiden seksuaalirikosten joukkoon ei ole haluttu tavoitella mitään lievennystä seksuaalirikoksia ajatellen. Tarkoituksena on ollut lisätä

mukaan rangaistussäännös, joka olisi osa seksuaalirikoksia koskevaa rikoslain 20 luvua muodostaen ehjän kokonaisuuden. Aiemmin lievempiä seksuaalirikoksia varten sopiva teonkuvaus löytyi seksuaalirikoksia koskevan luvun ulkopuolelta, kuten väkivaltarikoksista. Koska rangaistussäännös on uusi, on ennen rangaistussäännöstä tehtyjä tekoja, jotka ovat kohdistuneet henkilön kehoon ja olleet seksuaalisia, voitu pitää esimerkiksi pahoinpitelyinä tai kunnianloukkauksina (Ojala 2014, 45-47.) On hieman ongelmallista ja epäloogista, että selvästi seksuaalista tekoa ei ole aiemmin tuomittu seksuaalirikoksena, vaan väkivaltarikoksena.

Tarkoituksena uuden rangaistussäännöksen voimaansaattamisessa on ollut yhä laajempi ja kattavampi oikeushyvien, eli seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ruumiillisen koskemattomuuden suojeleminen (Ojala 2014, 187). Lain valmistelu sai alkunsa oikeusministeriön arviomuistion laadinnan yhteydessä, vaikkakaan koko muistion tarkoituksena ei ollut kriminalisoida seksuaalista ahdistelua, vaan pohtia seksuaalirikosten sääntelyn uudistustarpeita. Arviomuistiosta pyydetyissä lausunnoissa kuitenkin nähtiin järkevänä vaihtoehtona uuden rangaistussäännöksen laatiminen koskien seksuaalista ahdistelua. Seuraavaksi rangaistussäännös liitettiin lausuntojen jälkeen hallituksen esitysluonnokseen, jossa nähtiin sakkorangaistus riittävänä rangaistuksena. Rangaistusasteikkoa kuitenkin kovennettiin taas pyydettyjen lausuntojen jälkeen niin, että kovin rangaistus teosta olisi kuusi kuukautta vankeutta. Myös rangaistuksen toissijaisuus rajattiin koskemaan vain seksuaalirikoksia, eli rikoksia joista säädetään luvussa 20. Rangaistussäännöksen kaavailun alkuvaiheessa seksuaalinen ahdistelu kulki vielä nimikkeellä seksuaalinen häirintä, mutta se muutettiin ennen lain voimaantuloa. Rangaistussäännös koki paljon muutoksia vielä eduskuntakäsittelyssäkin ja hallituksen esityksen mukainen esitys rangaistussäännöksestä kaventui huomattavasti. Yksi keskeisin ongelma lain valmistelussa oli määrittellä säännöksen teonkuvaus, sillä hallituksen esityksessä (HE 216/2013 vp) ollut sanavalinta ”koskettelemalla tai muulla siihen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla” ei ollut tarpeeksi tarkka ja rajaava määritelmä. Täten lakivaliokunta katsoi, että teoksi katsotaan ainoastaan koskettelemalla tapahtuva seksuaalinen teko. Tasa-arvolaisissa olevana seksuaalisena häirintänä taas voidaan pitää muitakin kuin koskettelemalla tapahtuvia seksuaalisia tekoja, kuten vihjailevat ilmeet niiden ollessa toistuvia ja esimerkiksi vartaloa koskevat kommentit tai sähköposti- ja tekstiviestit (Ojala 2014, 189-191.)

Tarkoituksenmukaista on myös ollut rangaistussääntöä muutettaessa, että tekoja, joita ei aiemmin voitu pitää muiden seksuaalirikosten teonkuvauksiin sopivana, pidettäisiin seksuaalisena ahdisteluna. Joskus teossa voi täytyä seksuaalisen ahdistelun lisäksi myös esimerkiksi pahoinpitelyn rangaistussäännös. Tällä tarkoitetaan siis sitä, että pahoinpitely ja seksuaalinen ahdistelu voivat tulla sovellettavaksi samanaikaisesti. Uutta rangaistussäännöstä ei kuitenkaan voida käyttää taannehtivasti. Tämä estää sen, että mikäli rikoksen tekohetkellä ei ole ollut voimassa seksuaalista ahdistelua koskevaa rangaistussäännöstä, ei teosta voida tuomitakaan rangaistusta seksuaalisesta ahdistelusta. Lain tulee olla voimassa tekohetkellä. Myöskään tilanteessa, jossa uusi säännös on tullut voimaan teon tapahtumahetken ja tuomion antamisen välisenä aikana, ei uutta rangaistussäännöstä voida käyttää. Tällainen tilanne saattaisi tulla vastaan, jos ensin pahoinpitelynä pidetty teko ei täyttäisikään pahoinpitelyn teonkuvausta, mutta sopisi seksuaalisen ahdistelun teonkuvaukseen (Ojala 2014, 45-46.)

3 SEKSUAALIRIKOSTEN KEHITYS

3.1 Seksuaalirikosten kehitys yleisesti

Puhekieleen seksuaalisuus terminä on ilmaantunut vasta 1800-luvun alussa. Filosofi Michel Foucault määrittelee seksuaalisuuden erityisen ahtaaksi valtasuhteiden kulku-reitiksi, josta kulkevat niin nainen, mies, vanha kuin nuorikin sekä hallitus ja kansa. Seksuaalisuus on kautta aikojen ollut politiikan väline ja seksuaalisuuden voidaan nähdä olevan myös kulttuurisidonnaista vielä nykypäivän globaalissa maailmassakin. Seksuaalisuus voidaan ymmärtää siis eri tavalla erilaisissa kulttuureissa, eikä se mikä on seksuaalista kanssakäymistä toisessa kulttuurissa välttämättä ole sitä toisessa (Vilkkä 2011, 12-13.) Juuri tämän vuoksi on tärkeää ymmärtää, että seksuaaliset teot eivät ole samanlaisia ja niistä ei ajatella aina samalla tavalla kaikissa kulttuureissa.

3.2 Patriarkaalisen ajan vaikutus nykypäivään

Miesten kulttuurinen valta-asema hallitsi aina 1500-luvulta 1900-luvun alkuun saakka. Tätä valta-asemaa voidaan kutsua myös patriarkaaliseksi hierarkiaksi. Kirkko on ollut länsimaisessa kulttuurissa seksuaalimoraalin ja seksuaalirikosten muovaaja ja sillä on instituutiona ollut paljon valtaa vuosisatojen ajan (Utriainen 2013, 12 & Lidman 2015, 12-13.) Patriarkaalisuus on maailmanlaajuinen ilmiö, mutta Euroopassa se näkyi uskonnollisissakin opeissa, kuten Apostoli Paavalin näkemys siitä, että mies oli naisen pää. Myös patria potestas eli isänvalta oli merkittävä tuon ajan miesvaltaa puolustava näkemys. Nämä näkemykset, tietenkin eri aikakausien viilaamina säilyivät aina modernille aikakaudelle saakka (Lidman 2015, 31.)

Patriarkaalinen maailmankuva tuki miehelle ja naiselle sukupuoleen sopivien roolien olemassaoloa. Myös vielä nykypäivänäkin on nähtävissä patriarkaaliselta ajalta peräisin olevia ajattelutapoja erilaisissa puhekielessä käytetyissä lausahduksissa, kuten sanoissa ”perheenpää” ja ”isän kädestä” (Lidman 2015, 33.) Nämä termit kuulostavat nykypäivän ihmisen korvaan jopa humoristisilta, mutta tiedämme niiden takana olevan valtasävytteisen tarkoituksen. Kummassakin sanassa yhdistyy mies ja valta. Termien takana olevat tarkoitukset on varmasti opittu ympäristöstämme, kuten vanhemmiltamme tai isovanhemmiltamme. Heidän aikanaan kuitenkin miehen valta esimerkiksi per-

heen päänä ja täten myös korostuneet sukupuoliroolit esimerkiksi arkipäivässä olivat enemmän näkyvillä ja selkeämpiä huomata.

Naisten juridiset oikeudet olivat patriarkaalisuuden hallitsemassa yhteiskunnassa selvästi miehiä heikommat. Naisella ei ollut itsenäistä kanneoikeutta, vaan kanteen saattoi nostaa avioliitossa olevan naisen aviomies tai naimattoman naisen tilanteessa isä tai muu perheen mies. Naista itseään ei myöskään nähty loukkauksen kohteena, jos tämä tuli raiskatuksi tai muun rikoksen kohteeksi, vaan uhrina oli naisen aviomies tai isä. Toisaalta kuitenkin nainen voitiin nähdä rikoksen tekijänä ja tuomita kuolemanrangaistukseen tai sakkoihin. Käytännössä naiset kuitenkin puolustivat itseään tuon ajan raastuvissa etenkin tultaessa 1600-luvulle (Lidman 2015, 38.)

Naisiin kohdistuvan väkivallan ymmärtäminen ja sen esiintulo on ollut yhteydessä naisen yhteiskunnallisen aseman kohentumiseen. Vielä 1800-luvullakin naisten oli vaikea saada oikeutta itselleen jos he olivat kokeneet väkivaltaa. Tämä johtui siitä, etteivät naiset olleet osana poliittista järjestelmää eivätkä he voineet vaikuttaa asioihin. Vuonna 1864 Suomessa julistettiin lailla 25-vuotias naimaton nainen täysivaltaiseksi, mutta samaa oikeutta eivät saaneet jo naimisiin ehtineet. Vasta vuoden 1929 uusi avioliittolaki purki kyseisen systeemin (Lidman 2015, 44.)

Kirkko on ollut erityisen kiinnostunut määrittämään perhekuvaa ja avioliittoa aikojen saatossa. Kirkon muovaama käsitys avioliitosta on johtanut myös naisen aseman kehittymiseen sellaiseksi, kun se on ollut yhteiskunnassamme. Tällä on ollut vaikutusta myös lainsäädäntöömme, sillä vasta vuonna 1994 kriminalisoitiin avioliitossa tapahtuva raiskaus, mutta lakiin jäi kuitenkin säännös, jonka mukaan syytettä tai rangaistusta ei saanut nostaa tai antaa tapauksissa, joissa alaikäiseen oli kohdistettu seksuaalirikos ja uhri oli mennyt naimisiin tekijän kanssa. Tämä säännös kumottiin vasta vuonna 1999 (Utriainen 2013, 12-13.)

Vaikka nykypäivänäkin naisiin kohdistuva väkivalta on yleistä, ei sitä käsitellä samalla tavalla yhteiskunnassa kuin miesten välistä väkivaltaa. Taustalla Lidman kertoo olevan miesten historian saatossa saavuttama valta-asema naisia kohtaan, jota on pidetty oikeutettuna. Monet naisiin kohdistuneet väkivallan teot eivät ole olleetkaan samalla tavalla rangaistavia kuin miehiin kohdistuneet väkivallanteot. Lidman toteaa myös, että naisiin kohdistuvan väkivallan kontrolloinnin puutteellisuus on pitkälti rakenteellinen ongelma, sillä yhteiskunnalla ei ole siihen työkaluja (Lidman 2015, 23.) Lidmanin mielipidettä tukee myös EU:n laajuinen tutkimus, joka paljasti naisiin kohdistuvan väkival-

lan vielä nykypäivänkin Euroopassa olevan suuri ja ennen kaikkea laajuudeltaan ja määrältään tunnistamaton ongelma.

Nykypäivänä seksuaalirikoslainsäädäntö suojelee seksuaalista itsemääräämisoikeutta, eikä laki puhu miehestä ja naisesta, vaan yksilöstä. Tarkemmin ottaen puhutaan jokaisen ihmisen oikeudesta seksuaaliseen koskemattomuuteen ja päätösvaltaan omasta kehostaan. Aiemmin, vuoteen 1999 asti, seksuaalirikoksista käytettiin nimeä siveellisyysrikokset (Ojala 2014, 3.) Siveellisyyden ja moraalin suojeleminen oli aiemmin siveellisyysrikosten tehtävä. Nähtiin, että seksuaalinen elämä kuului avioliittoon. Vasta 1970-luvulla lakiuudistuksessa sukupuolimoraalin ylläpitämisen sijaan haluttiin suojella yksilöä, jolla olisi oikeus itse päättää seksuaalisuudestaan kuitenkin ketään loukkamatta (Ojala 2014, 3.)

Kaikkien rikosten, eli myös seksuaalirikosten, tunnusmerkistön muovautuminen on ollut riippuvainen vallitsevasta yhteiskunnan arvomaailmasta ja valtasuhteista. Seksuaalirikokset ovat ilmestyneet lainsäädäntöön myöhään, mikä johtuu siitä, ettei niillä aiemmin pyritty suojelemaan samoja asioita, kuin joita niillä nyt suojellaan (Utriainen 2013, 12.) Nykyään rikollisiksi ajateltujen tekojen kriminalisointi voidaan vasta ylipäänsä sallia, mikäli teko loukkaa jotakin ihmisoikeutta tai perusoikeutta. Se, mitä uudella rikossäännöksellä milloinkin suojellaan, tulisi olla siis jokin ihmisen perusoikeuksista tai ihmisoi- keuksista. Nykypäivänä yhteiskuntaa ei muovaa ja pidä kurissa samanlainen moraalikoodisto kuin aikaisemmin, joten yhteistä näkemystä Suomessa, saati sitten Euroopan sisällä olisi ylipäänsä vaikea löytää. Tämän vuoksi moraalisiin näkemyksiin perustuvia kriminalisointeja ei säädetä. Toisaalta Ojala toteaa, ettei täysin moraalivapaata rikosoi- keutta juurikaan ole olemassa (Ojala 2014, 3-4.)

3.3 Raikaussäätelyn kehitys

Raikausrikos on kokenut viime vuosina suurimmat muutokset vuosina 2011 ja 2014. Muutosten takana nähdään suurimpana vaikuttimena länsimaissa tapahtuneen naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon kohdistuneen keskustelun, jonka seurauksena sekä naisen asema, että myös miehen asema seksuaalirikoslainsäädännössä on kohentunut. Viimeisten 40 vuoden aikana on hypätty roima askel eteenpäin. Yhteiskunnan ja lainsäätäjän näkemys seksuaalirikoksista on muuttunut huomattavasti 70-luvusta, jolloin ensimmäinen kattavampi muutos tapahtui (Ojala 2014, 50-51.)

70-luvun suurella rikoslain 20 luvun uudistuksella pyrittiin muuttamaan lainsäädäntö seksuaalirikosten osalta pois absoluuttista sukupuolimoraalia suojelevasta näkökulmasta kohti yksilönsuojaa puolustavaa näkemystä. Vuonna 1971 voimaan tulleella uudistuksella ei kuitenkaan vielä nähty esimerkiksi raiskauksen voivan kohdistua miehiin, vaan uhrina saattoi ainoastaan olla nainen. Toinen säännös, joka tässä uudistuksessa nähtiin sopivana jättää rankaisematta, oli avioliitossa tapahtuvan raiskaus (Ojala 2014, 51.) Täten tavoite seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön kehittymisestä kohti yksilönsuojan puolustamista ei täysin onnistunut, sillä avioliitossa olevan naisen yksilönsuojaa ei nähty yhtä arvokkaana kuin naimattoman naisen. Vasta lailla 316/1994 kriminalisoitiin avioliitossa tapahtunut raiskaus (Ojala 2014, 51).

Seuraava seksuaalirikosuudistus tapahtui 1990-luvulla. Uudistusten näkökulma keskittyi edelleen parantamaan yksilönsuojaa. Uudistuksessa merkittävää oli se, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden katsottiin olevan kummankin sukupuolen oikeus ja merkitystä ei enää nähty olevan sillä kumpaa sukupuolta uhri tai tekijä on tai minkälaiselta seksuaalista suuntautuneisuutta loukkaava teko osoittaa. Myöskään vallitsevan tilanteen, kuten sen oliko uhri ja tekijä avio- vai avioliitossa ei nähty vaikuttavan seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen (Ojala 2014, 51-52.)

Vuoden 1998 kokonaisuudistuksen jälkeen raiskausrikoksen määrittämisestä käytiin jälleen keskustelua. Keskeisenä kysymyksenä nähtiin se, tuleeko uhrin puolustuskyvytön tila olla rikoksen tekijän aiheuttama, vai voitaisiinko jo tekoa aikaisemmin syntyntä puolustuskyvyttömyyttä, kuten liikuntarajoitteisuutta, pitää raiskausrikokseen kytkettynä puolustuskyvyttömyytenä. Yleisesti haluttiin myös kyseenalaistaa se, haluttiinko raiskausrikos nähdä pakottamista ja väkivaltaa sisältävänä rikoksena. Toisaalta haluttiin pohtia raiskausrikoksen määritelmää myös siten, että teko nähtäisiin raiskauksena pelkästään jo sen perusteella, että uhri kieltäytyy sukupuoliyhteydestä. Keskustelu johti lopulta siihen, että rikoslain 20 luvun 1§:n 2 momentista poistettiin vaatimus, jonka mukaan rikoksen tekijän tulee saattaa uhri kykenemättömäksi puolustamaan itseään. Edellä mainittu muutos saatettiin voimaan lailla 495/2011 (Ojala 2014, 52.)

Seuraava raiskauksen määrittämistä koskeva keskustelu tuli ajankohtaiseksi Istanbulin sopimuksen seurauksena. Istanbulin sopimus on Euroopan neuvoston yleissopimus, jossa sovittiin naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. Sopimuksen 36 artikla koskee seksuaalista väkivaltaa. Artiklassa määrätään rangaistavaksi teko, jossa seksuaalisesti tunkeudutaan toisen henkilön emättimeen, peräsuoleen tai suuhun jonkin ruumiinosan tai esineen avulla ilman tämän henkilön

suostumusta. Artiklassa oli vielä lisäys suostumuksen antamista koskien, jonka mukaan uhrin tuli antaa suostumus ensinnäkin vapaaehtoisesti ja vapaasta tahdostaan. Tahdonilmaisua arvioitaisiin kulloistenkin olosuhteiden mukaan. Sopimuksen osapuolten tuli saattaa muutokset voimaan kansalliseen lainsäädäntöön (Ojala 2014, 52-53.)

Suomessa alettiin laatia arviomuistiota, joka julkaistiin 4 päivänä toukokuuta 2012 seksuaalirikoksiin kohdistuvien muutostarpeiden seurauksena. Muistiossa pohdittiin etenkin sitä, tuleeko meidän muuttaa raiskaus suostumuksen puuttumiseen perustuvaksi ja lopputuloksena päätettiin, että:

”Johtopäätös on, että suostumuksen puuttumista ei ole syytä nimenomaisesti ottaa tunnusmerkistökriteeriksi, mutta että tunnusmerkistön on katettava sellaiset tekotavat, jotka ilmentävät vapaaehtoisen ja vapaasta tahdosta annetun suostumuksen puuttumista (Oikeusministeriö 2012, 10.)

Arviomuistiossa päädyttiin siis kuitenkin lopulta siihen, että raiskauksen säännöstä ei muuteta, koska olemassa oleva laki ei asiasisällöltään eronnut siitä, millaiseksi Istanbulin sopimus halusi kansallisen lainsäädännön saattaa. Suomen osalta raiskausrikoksen tunnusmerkistössä tuli jo esille suostumuksen puute (Ojala 2014, 53-54.)

Suomi on kokenut myös kansainvälisellä tasolla paheksuntaa koskien maamme raiskaussäätelyä. Aiemmin, eli ennen 2011 uudistusta, lainsäädäntömme nähtiin liian väkivaltakeskeisenä raiskausrikoksen osalta. Suomessa on sisäisestikin otettu kantaa raiskausrikoksen kirjoitusasuun hallituksen esityksessä 216/2013 vp ja perustuslakivaliokunnan lausunnossa 6/2014 vp (Ojala 2014, 54-55.) Perustuslakivaliokunnan näkemyksen mukaan seuraavalla kerralla, kun rikoslain 20 lukua uudistetaan, tulee muutos mennä kohti suostumuksen puuttumiseen perustuvaa kirjoitusasua. Tätä on perusteltu sillä, että täten lainsäädännöstä tulisi enemmän seksuaalista itsemääräämisoikeutta korostava (Perustuslakivaliokunnan lausunto 6/2014.)

3.4 Kansainvälisen oikeuden vaikutukset

Suomen seksuaalirikoslainsäädäntöön on pitänyt tehdä muutoksia myös kansainvälisten sopimusten johdosta. Syrjinnän kieltä ja sitä myöten myös naisiin kohdistuvan syrjinnän kieltä vahvistettiin jo YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa vuonna 1948 (Ulkoasiainministeriö 2013, 10). 1990-luvulla alkanut kansainvälisen oikeuden vaikutuksen kasvu on nähtävissä myös seksuaalirikollisuudessa. Tämä näkyy

erilaisina suosituksina ja direktiiveinä koskien etenkin uhrien aseman parantamista. Yleisesti on todettava, että kansainvälinen oikeus ja Euroopan ihmisoikeussopimus ovat pyrkineet parantamaan raiskausten uhrien asemaa ja kehittämään raiskauksen tunnusmerkistöä (Utriainen 2013, 170.)

Jo vuonna 1979 syntyi YK:n Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleis-sopimus eli CEDAW, Naisten oikeuksien sopimus. Sopimus hyväksyttiin YK:n yleisko-kouksessa vuonna 1979. Suomi allekirjoitti sopimuksen 17.7.1980 ja ratifiointi tapahtui 4.9.1986 (Ulkoasiainministeriö 2013, 10). Kyseisellä sopimuksella haluttiin parantaa naisten asemaa yleisesti, eikä sillä puututtu mihinkään yksittäiseen vallitsevaan ongelmaan, kuten oli aiemmin tehty. 1970-luvun lopussa sukupuolittuneita väkivaltarooleja ei yhteiskunnassa tunnustettu vielä kuten nykypäivänä, eikä valtion nähty olevan vastuussa kansalaisten välisestä väkivallasta. Myöhemmin vuonna 1989 kuitenkin sopimusta lähestyttiin uudelta näkökannalta ja haluttiin alkaa raportoida väkivallan määrästä ja sen ehkäisemistavoista. Suomen osalta sopimukseen osalliseksi pääseminen vaati lakimuutoksia kohti naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Muutoksia tehtiin ennen so-pimuksen ratifiointia muun muassa sukunimilakiin ja uusi laki naisten ja miesten väli-sestä tasa-arvosta syntyi vuonna 1986 (YK-liitto 2011, 3-6.)

Kyseisen sopimuksen noudattamista valvotaan raportoinnilla. Suomen toimia on pidet-ty riittämättöminä naisiin kohdistuvan väkivallan torjunnassa ja tämän vuoksi Suomelta vaaditaan erikseen raportointia asiasta (YK-liitto 2011, 3-7.) CEDAW-komitea on 2000-luvun alusta saakka kiinnittänyt huomiota Suomen synkkään tilastoon koskien naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Muun muassa perheväkivallan uhreina kuolleiden naisten mää-rä on komitean mukaan korkea ja maahanmuuttajanaiset ja romaninaiset kokevat Suomessa paljon väkivaltaa. Kolmas huomionarvoinen seikka on myös perheväkivalta tapauksissa käytetty sovittelumenettely. Komitea vaatikin Suomelta ylimääräistä raport-tia vuonna 2010 asiaa koskien. Myöhemmin vuonna 2014 komitea huomautti taas Suomen riittämättömistä toimista. Tuolloin komitea vaati Suomea ohjaamaan riittävä taloudellinen tuki koskien naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisen strategiaa. Myö-hemmin, vuonna 2012, Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu totesi raportissaan, ettei maassamme ole turvakoteja riittävästi ja että naisiin kohdistuvan väkivallan vähen-täminen tarvitsee edelleen riittäviä resursseja ja koordinointia (HE 155/2014.)

Naisiin kohdistuva väkivalta on yksi vakavimmista sukupuoleen kohdistuvista ihmisoikeusloukkauksista. Valitettavasti se on myös yleisin ihmisoikeusloukkaus, josta kärsivät naiset ympäri maailmaa. Vuonna 2002 ministerikomitea antoi EU:n jäsenvaltioille suosituksen, joka koski naisten suojelemista väkivallalta. Euroopassa on myös annettu tuomioita Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa koskien naisiin kohdistunutta väkivaltaa ja perheväkivaltaa. Istanbulin sopimus syntyi Euroopan neuvoston vuosina 2005-2008 toteuttaman kampanjan jälkiseurauksena. Yksi seksuaalirikosten muutostarpeiden takana ollut merkittävä sopimus onkin Euroopan neuvoston yleissopimus, joka tehtiin toukokuussa 2011. Sopimus tunnetaan myös nimellä Istanbulin sopimus. Kyseinen sopimus on ensimmäinen Euroopan laajuinen sopimus, jonka on oikeudellisesti sitova koskien naisiin kohdistuvaa väkivaltaa (HE 155/2014 vp.)

Sopimuksen tavoitteena on naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen sekä sen poistaminen ja väkivallan uhrien suojeleminen. Sopimuksella halutaan myös entistä paremmin saattaa tekijät vastuuseen teoistaan. Sopimuksen päämääränä on myös edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa ja ehkäistä naisiin kohdistuvaa syrjintää. Sopimusmääräysten täytäntöönpanoa varten perustettiin myös naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (HE 155/2014 vp.) Sopimus tuli voimaan Suomessa 1.8.2015 (Ulkoasiainministeriö 2015.) Istanbulin sopimus velvoittaa Suomea monella tapaa ehkäisemään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Suomen tulee osoittaa, että se täyttää riittävät rahoitukselliset ja henkilöstövoimavaralliset vaatimukset väkivallan ehkäisemiseksi. Suomen tulisi myös perustaa sopimuksen mukaan toimielin, joka koordinoisi naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä. Maassamme tulisi lisäksi olla riittävät ja esteettömät palvelut väkivaltaa kärsiville naisille. Lainsäädännöllisenä vaatimuksena sopimus velvoittaa muuttamaan seksuaalirikoksia niin, että suosituksen puute määrittäisi tekoja (HE 155/2014 vp.)

Valtakunnallinen ihmisoikeusjärjestö SETA, Amnesty International Suomen osasto, Ensi- ja turvakotien liitto, Ihmisoikeusliitto ry sekä muut useat naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä tukevat järjestöt laativat järjestöjen yhteisen kannanoton uudelle hallitukselle naisiin kohdistuvasta väkivallasta toukokuussa 2015. Järjestöt olivat kannanotossaan muun muassa kyseenalaistaneet hallituksen toimia Istanbulin sopimusvelvoitteiden täyttämiseen liittyen. Järjestöt vaativat tehokkaita toimia, jotta sopimusvelvoitteet saavutetaan neljän vuoden aikana. Järjestöt muistuttivat myös miljardiluokan kustannuksista, joita yhteiskunnalle koituu naisten kokeman väkivallan seurauksena. Järjestöt muistuttavat kannanotossaan myös siitä, että Suomi on jo vuosikymmeniä

saanut huomautuksia riittämättömistä toimituksista naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi (Amnesty International suomen osasto 2015.)

Vuonna 2003 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin linjasi tapauksessa M.C. v. Bulgaria uostumuksen puuttumiseen perustuvasta tunnusmerkistöstä. Tällä päätöksellä ohjattiin myös kaikkien EU- maiden seksuaalirikoslainsäädännön luonteen siirtymistä pois väkivaltaa korostavasta lainsäädännöstä kohti suostumuksen puutetta korostavaa lainsäädäntöä. Suomen rangaistussäännös koskien raiskausta ei kuitenkaan tälläkään hetkellä vastaa parhaalla mahdollisella tavalla eurooppalaista tavoitetilannetta, sillä säännöksessämme eritellään myös väkivallalla uhkaaminen ja väkivalta, vaikka todellisuudessa suostumuksen voidaan olettaa jo puuttuvan jos tekijän täytyy ylipäänsä uhata uhria väkivallalla (Ojala 2014, 58.) Tuomioistuin katsoikin Bulgaria-tapauksessa, ettei sellainen raiskauksen tunnusmerkistö, joka vaatii täytyäkseen uhrin fyysistä vastustusta teon tapahtumiselta, ole Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3. ja 8. artiklan mukainen. Tuomioistuimen linjauksella on vaikutusta EU-maiden lainsäädäntöön ja vaatimukset tunnusmerkistön muuttamisesta ovat todellisia (Melander 2015, 27.)

4 SEKSUAALIRIKOKSET TILASTOISSA JA TUTKIMUKSISSA

4.1 Yleisesti tilastoista ja tutkimuksista

Seksuaalirikoksista on tehty paljon erilaisia tilastoja. Tilastot tukevat hyvin opinnäytetyön teoriaa, jonka vuoksi työhön on haluttu ottaa mukaan erilaisia tutkimuksia ja tilastoja koskien niitä seksuaalirikoksia, joita työssä käsitellään. Ensimmäiseksi luvussa analysoidaan poliisin tulostietojärjestelmän, PolStatin, keräämää tietoa. Tämä tulostietojärjestelmä on tarkoitettu palvelemaan niin poliisin omia tarkoituksia, kuin myös ulkopuolisia tiedon tarvisijoita (Poliisi 2016b.) Seuraavaksi analysoidaan kansallisen rikosuhritutkimuksen kyselyn pohjalta laadittua raporttia. Kyseisessä raportissa tarkastellaan laajasti suomalaisten kokemaa väkivaltaa ja omaisuusrikoksia, mutta tässä työssä keskitytään ainoastaan tuomaan esille seksuaalirikoksia koskeva osuus. Lisäksi luvussa käytetään Euroopan laajuista tutkimusta naisiin kohdistuvasta väkivallasta sekä Amnesty ry:n ja Lapin yliopiston yhteistyössä teettämää mielipidekyselyä koskien seksuaalista väkivaltaa.

4.2 Poliisihallituksen puolivuositarkastus

Poliisihallituksen tarkastus koskien rikostilastoja ajalta tammi-kesäkuu 2016 valmistui 27.7.2016. Tarkastukseen on laadittu kolme erillistä tilastoa, joissa kaikissa on tilastoitu tapahtuneita rikoksia ajalta 1.1.2016-30.6.2016. Ensimmäinen tilasto on kokonaistilasto kyseisenä aikana tapahtuneista rikoksista. Toinen tilasto taas kuvaa ulkomaalaisten Suomessa tekemiä rikoksia ja kolmas tilasto turvapaikanhakijoiden tekemiä rikoksia (Poliisi 2016d.)

Rikosten määrä yleisesti on vähentynyt, mutta poliisihallituksen poliisijohtaja Timo Saarinen kuitenkin toteaa, että seksuaalirikosten määrä on kasvanut huolestuttavasti. Tilaston mukaan seksuaalirikosten määrä on noussut 12 prosenttia viime vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Määrällisesti ilmoituksia oli 176 enemmän kuin viime vuonna. Seksuaalista ahdistelua koskevat poliisille tehdyt ilmoitukset ovat jopa kaksinkertaistuneet. Tänä vuonna tammi-kesäkuun aikana tehtiin 258 ilmoitusta, kun taas viime vuonna ilmoituksia tuli 103. Poliisille tehdyistä seksuaalista ahdistelua koskeneis-

ta ilmoituksista ulkomaalainen oli tekijänä 77 ilmoituksessa. Viime vuonna vastaava luku oli 14. Myös suomalaisten tekijöiden osuus seksuaalista ahdistelua koskien on kasvanut vuoden takaisesta 57 rikoksesta 76 rikokseen. Huomionarvoista on myös ulkomaalaisten tekemiksi epäiltyjen raiskausrikosten räjähdysmäisesti lisääntynyt määrä. Kasvua on tapahtunut ulkomaan kansalaisen tekemiksi epäiltyjen raiskausten kohdalla vuodessa 46 prosenttia. Määrällisesti tämä tarkoittaa 36 rikosta (Poliisi 2016d.) Raiskausrikoksia oli yhteensä ilmoitettu poliisille tammi-kesäkuussa 515, joka on 29 ilmoitusta enemmän kuin viime vuonna vastaavana ajankohtana (Poliisi 2016b.)

Poliisi oli koonnut myös tilaston, jossa kuvataan turvapaikanhakijoita asianomistajina ja rikoksen tekijöinä. Heinäkuussa 2016 maamme vastaanottojärjestelmän piirissä on ollut noin 25 000 turvapaikanhakijaa (Poliisi 2016d.) Tilasto kuvaa samalla aikavälillä tapahtuneita rikoksia kuin mitä muutkin poliisin puolivuosisikatsauksen tilastot. Turvapaikanhakijoista raiskauksesta epäiltyjä on ollut kolmetoista, kun taas raiskauksen yrityksistä epäiltynä on ollut neljä henkilöä. Törkeästä raiskauksesta epäiltynä taas on ollut yhdeksän turvapaikanhakijaa. Seksuaaliseen tekoon pakottamiseen sen sijaan on ollut epäiltynä kuusi turvapaikanhakijaa. Seksuaalisesta hyväksikäytöstä on ollut epäiltynä ainoastaan yksi henkilö. Seksuaalirikoksista eniten turvapaikanhakijat ovat syyllistyneet kuitenkin seksuaaliseen ahdisteluun, sillä määrällisesti tapauksia on ollut 28 (Poliisi 2016a.)

4.3 Kansallinen rikosuhritutkimus

Uhritutkimuksia on tehty maassamme 70-luvulta lähtien, mutta niiden systemaattinen teettäminen alkoi vuonna 1980 (Danielsson & Kääriäinen 2015, 1.) Kansallinen rikosuhritutkimus teetetään Suomessa vakituisesti asuville 15-74-vuotiaille henkilöille. Kyselyyn vastataan nimettömänä. Vuonna 2015 teetettyyn kyselyyn vastasi 6658 henkilöä. Kyselyyn perustuvassa raportissa esitetään tietoja koskien uhkailua, fyysistä väkivaltaa ja omaisuusrikoksia vuosina 2012-2015 (Danielsson & Kääriäinen 2015, 1.) Työssä esitetään kyselyn tuloksia kuitenkin ainoastaan seksuaalirikoksia koskien.

Viranomaisten, kuten poliisin ja tuomioistuinten tilastot, eivät kerro täyttä totuutta yhteiskunnassamme tapahtuvasta väkivallasta. On henkilöitä, jotka eivät kerro kokeemaansa viranomaisille, minkä vuoksi tapaus ei näy viranomaisten tilastoissa. Syitä ilmoittamatta jättämiselle on monia, mutta esimerkiksi ajatus siitä, ettei ole joutunut rikoksen kohteeksi tai se, ettei halua saattaa tekijää rikosoikeudelliseen vastuuseen voi-

vat olla tällaisia. Tällaisten prosessien ulkopuolisten kyselyiden teettäminen on kuitenkin tärkeää, jotta voidaan saada tietoa etenkin niistä rikoksista, joita ei ole ilmoitettu viranomaisille (Danielsson & Kääriäinen 2015, 2.)

Kyselyssä kysyttiin vastaajilta, että olivatko he kokeneet jonkun tutun tai tuntemattoman tekemänä seksuaalista väkivaltaa viimeisen 12 kuukauden aikana. Viimeisellä 12 kuukaudella tarkoitettiin vuotta 2015. Vastaajista noin 1 prosentti oli vastannut, että häntä oli yritetty pakottaa sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen, kun taas noin 0,6 prosenttia vastasi, että teko ei ollut jäänyt vain yrityksen tasolle (Danielsson & Kääriäinen 2015, 3.)

Miehistä 0,3 prosenttia on kokenut seksuaalista väkivaltaa tai olleet sen yrityksen kohteena, kun taas naisista saman ovat kokeneet 2 prosenttia. Taulukosta on selvästi luettavissa myös erilaisiin ikäryhmiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta. 15-24 -vuotiaista 2,6 prosenttia kertoo kokeneensa seksuaalista väkivaltaa tai sen yritystä, kun taas seuraava ikäryhmä, 25-34-vuotiaat, kokevat seksuaalista väkivaltaa selvästi vähemmän, 1,7 prosenttia. 35-54- ja 55-74-vuotiaiden kohdalla koettu seksuaalinen väkivalta on lähes saman suuruista, sillä 35-54-vuotiaiden ryhmässä sitä koki 0,7 prosenttia ja ikääntyneimmässä ryhmässä vain 0,6 prosenttia koskien (Danielsson & Kääriäinen 2015, 4.) Voidaankin todeta, että tämän taulukon perusteella seksuaalirikoksien tai niiden yritysten kohteeksi joutuu mitä todennäköisimmin nuori 15-24-vuotias nainen.

Raportissa on kuvattu myös uhrin ja tekijän suhdetta koskien seksuaalista väkivaltaa tai sen yritystä. Vastaukset oli annettava myös tämän kysymyksen kohdalla koskien vuonna 2015 vastaajille tapahtuneita tekoja. Entisen tai nykyisen puolison tai seurustelukumppanin seksuaalista väkivaltaa tai sen yritystä oli kokenut miesvastaajien keskuudessa 0,2 prosenttia ja naisista 1,3 prosenttia. Toinen kategoria koostui Muista uhrin lähemmin tuntemista henkilöistä, johon oli määritetty kuuluvan vanhemmat, sisarukset, lapset, työkaverit, ystävät ja tuttavat. Seksuaalista väkivaltaa tai sen yritystä tekijän edustaessa kyseistä kategoriaa olivat kokeneet miesvastaajista 0,0 prosenttia ja naisista 0,1 prosenttia (Danielsson & Kääriäinen 2015, 10.) Raportin perusteella siis niin miehet kuin naisetkin kokevat seksuaalista väkivaltaa todennäköisemmin nykyisen tai entisen kumppanin tekemänä, kuin esimerkiksi työkaverin tai tuttavan tekemänä. Kolmannessa tekijäkategoriassa tekijä on tuntematon tai puolittu. Tarkemmin kategoriaa on selvennetty niin, että siihen nähdään kuuluvan uhrin satunnaisesti kohtaama henkilö, potilas, asiakas tai jokin näitä vastaava henkilö. Miehistä seksuaalista väkivaltaa tai

sen yritystä niin, että tekijä olisi ollut tuntematon tai puolittu, oli kokenut 0,1 prosenttia ja naisista taas 0,6 prosenttia (Danielsson & Kääriäinen 2015, 10.)

4.4 EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta

EU mainitsee sukupuoleen kohdistuvan väkivallan olevan laaja ihmisoikeusloukkaus, johon sen tulee ja se haluaa puuttua. Euroopan unionin sisällä laadittu raportti koskien naisten kokemaa väkivaltaa on vahvistanut tätä käsitystä entisestään. EU teetti kaikissa sen kahdessakymmenessä kahdeksassa jäsenmaassa haastattelututkimuksen, jossa selvitettiin naisilta heidän kokemuksiaan henkisestä, fyysisestä ja seksuaalisesta väkivallasta. Tutkimukseen osallistui yhteensä 42 000 naista. Tutkimustietoa ja tilastoja koskien naisten kokemaa väkivaltaa on kaivattu viime vuosina useiden tahojen toimesta. Muun muassa YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea ja EU:n neuvoston puheenjohtajavaltiot ovat pyytäneet asian tilastointia. Tutkimustulokset vahvistavat yleistä näkemystä siitä, että Istanbulin yleissopimus tulisi ratifioida jokaisessa jäsenmaassa (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014, 3.)

Euroopan unionin jäsenmaissa tutkimuksen mukaan 3,7 miljoonaa naista on kokenut seksuaalista väkivaltaa 12 kuukauden sisällä haastatteluhetkestä. Kaikista EU:n jäsenmaiden tutkimukseen vastanneista naisista määrä vastaa noin 2 prosenttia 18-74-vuotiasta. Kun kysymykseen lisättiin myös fyysisen väkivallan mahdollisuus, eli kokemukset viimeisen 12 kuukauden aikana koetusta seksuaalisesta ja/tai fyysisestä väkivallasta, kasvoi tulos 8 prosenttiin. Kun taas ajallista ulottuvuutta kasvatettiin määrittämään koettu fyysinen ja/tai seksuaalinen väkivalta 15-vuotiaasta nykyhetkeen, on luku jo 33 prosenttia. Täten EU:ssa joka kolmas nainen on kokenut joko fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai molempia sen jälkeen kun on täyttänyt 15 vuotta. Kuten kansallinen rikosuhritutkimuskin osoitti, tapahtuu parisuhteissa paljon väkivaltaa. Sama tutkimustulos on saatu myös EU:n teettämässä tutkimuksessa. Tarkemmin selvisi, että jopa 22 prosenttia miehen kanssa nyt elävistä tai eronneista on kokenut kumppaninsa tekemänä joko fyysistä väkivaltaa ja/tai seksuaalista väkivaltaa (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014, 17.)

Suomi kuuluu valitettavasti niihin maihin, joissa naiset kokevat eniten fyysistä ja/tai seksuaalista parisuhdeväkivaltaa. Suomessa 30-39 prosenttia naisista kertoo kokeneensa fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa 15-vuotiaana tai sitä vanhempana parisuhteessaan. Muita maita, joissa prosentuaalinen osuus on näin hälyttävä, ovat Tanska ja

Latvia (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014, 19-20.) Uhrin ja tekijän välistä suhdetta kuvaavassa taulukossa suomalaisten naisten kokema fyysinen ja/tai seksuaalinen väkivalta nykyisen tai entisen kumppanin tekemänä on vähäisempää kuin jonkun muun tekemänä. Nykyisen tai entisen kumppanin teon kohteeksi on joutunut 30 prosenttia naisista, kun taas jonkun muun tekemän teon kohteeksi 33 prosenttia naisista (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014, 19-20.) Tämä tulos on toisaalta melko yllättävä, mutta tulee ottaa huomioon, että kysymyksellä mitataan myös fyysistä väkivaltaa jota naiset voivat kohdata etenkin terveydenhuollon alalla ja ravintola-alalla. Toisaalta ero ei kuitenkaan ole suuri, ainoastaan 3 prosenttia.

Myös raiskauksia koskevat tutkimustulokset ovat hälyttäviä. Tutkimuksessa kysyttiin naisilta raiskaukseen liittyen muun muassa seuraava kysymys: ”Miten usein joku on pakottanut sinut 15-vuotiaana tai sitä vanhempana sukupuoliyhteyteen pitämällä sinua kiinni tai vahingoittamalla sinua jollain tavalla?” Tuloksista selvisi, että 5 prosenttia kertoo tulleen raiskatuksi 15-vuotiaana tai sitä vanhempana. Kysymyksen luonne on kuitenkin väkivaltapainotteinen, sillä ne uhrit, jotka ovat tulleet raiskatuksi uhkauksen seurauksena tai tiedottomassa tilassa ollessaan eivät välttämättä ole vastanneet kyseiseen kysymykseen myöntävästi. Kysymys onkin tilastoinut ainoastaan raiskaukset, joissa on käytetty väkivaltaa sukupuoliyhteyteen pääsemiseksi. Tämän vuoksi todellinen raiskausten määrä voi olla suurempikin kuin 5 prosenttia (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014, 21.) Nykyisen kumppanin raiskaamaksi tai raiskauksen yrityksen kohteeksi tai seksuaaliseen kanssakäymiseen pakotetuksi tulleista yli puolet kertoo kokeneensa seksuaalista väkivaltaa useammin kuin kerran (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014, 22.) Huomionarvoista on myös se, että uhreiksi joutuneet ilmoittavat ainoastaan 39 prosenttia kumppanin tekemästä seksuaalisesta väkivallasta poliisille tai muille palveluille ja jonkun muun tekemästä seksuaalisesta väkivallasta ilmoitetaan vieläkin harvemmin, vain 30 prosentissa tapauksista. Noin kolmannes kertoo asiasta jollekin muulle kummankin tekijätyypin kohdalla ja kolmannes jättää myös kertomatta kenellekään asiasta (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014, 24.)

Muitakin seksuaalirikoksia tilastoitiin myös erilaisilla muunnelluilla kysymyksillä. Seksuaalisesta väkivallasta kysyttiin naisilta tarkemmin muodostamalla kysymys, jossa pyydettiin vastaamaan myöntävästi jos he olivat kohdanneet tutkijoiden laatimista neljästä vaihtoehdosta jotakin 15 vuotta täytettyään tai sen jälkeen. Tulokset muista seksuaalisen väkivallan muodoista olivat seuraavanlaisia:

- Pakottamista sukupuoliyhteyteen olivat kokeneet 5 prosenttia

- Sukupuoliyhteyteen oli yritetty pakottaa 6 prosenttia
- Muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen vastoin heidän tahtoaan, tai kun he eivät olleet halunneet sitä eivätkä pystyneet kieltäytymään siitä, oli pakotettu 6 prosenttia
- Pelon vuoksi seksuaaliseen kanssakäymiseen oli suostunut 6 prosenttia

(Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014, 21.)

Seksuaalista häirintää oli myös tutkittu ja yleisesti havaittiin, että seksuaalinen häirintä nähdään erilaisena johtuen kulttuurisista eroista ja tavoista. On hyvä korostaa, että Suomen rikoslain säännös seksuaalisesta ahdistelusta ei kuitenkaan ole verrattavissa tässä tutkimuksessa määriteltyyn seksuaaliseen häirintään, sillä Suomessa seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistössä vaaditaan seksuaalisen teon tapahtuvan koskettamalla. Seksuaalisen häirinnän kokemuksia saatiin kuitenkin mitattua, kun kysymykseen laadittiin luettelo erinäisistä seksuaalisen häirinnän tavoista, joita olivat muun muassa:

- Ei-toivottu koskettelu sekä halailu ja suutelu
- seksuaalisesti vihjailevat kommentit ja viestit tai vitsit
- Tungettelevat kysymykset yksityiselämästä, jotka loukkaavat
- Tungettelevat kommentit ulkonäöstä, jotka loukkaavat
- Sopimaton tuijottelu tai merkitsevät katseet, jotka koetaan pelottaviksi
- Lähetetyt selkeästi seksuaaliset kuvat, valokuvat tai lahjat, jotka loukkaavat
- Itsensäpaljastaminen
- Pakottaminen katsomaan pornografista materiaalia vastoin tahtoa
- Ei-toivotut, selkeästi seksuaaliset sähköpostit tai tekstiviestit, jotka loukkaavat
- Sopimattomat lähestymisyrietykset sosiaalisessa mediassa kuten Facebookissa tai internetin chat-sivustoilla

Tutkimuksessa yllä luetelluiden tapojen määrästä riippumatta noin 83-102 miljoonaa naista koki joutuneensa seksuaalisen häirinnän kohteeksi 15 vuotta täytettyään tai sen jälkeen. Prosentuaalisesti EU:ssa 45-55 prosenttia naisista siis on kokenut seksuaalista häirintää. Yksi viidestä naisesta on kokenut seksuaalista häirintää ei-toivottuna kosketteluna, halailuna tai suuteluna. Kuusi prosenttia naisista on kokenut tätä vähintään kuusi kertaa elämässään 15 vuotta täytettyään. Etenkin nuoret naiset ovat kohdanneet paljon sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa seksuaalista häirintää. Lisäksi 32 prosenttia

naisista, jotka ilmoittivat kohdanneensa seksuaalista häirintää ainakin kerran 15 vuotta täytettyään kertovat tekijän olleen joko työkaveri, esimies tai asiakas. Korkeaa koulutusta vaativissa ammateissa viimeisen 12 kuukauden aikana joka neljäs oli kokenut seksuaalista häirintää ja yleisesti sitä oli kokenut jopa 75 prosenttia naisista (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014, 30-32.)

Seksuaalista häirintää on kokenut Suomessa 23 prosenttia naisista viimeisen 12 kuukauden aikana, kun seksuaalinen häirintä on pitänyt sisällään kaikki yllä luetellut esiintymistavat. Pelkkä yhden seksuaalisen häirinnän muodon toteutuminen on riittävä. Vakavimmat seksuaalisen häirinnän tilanteet on tilastoitu erikseen niin, että vastaaja on voinut valita vain vakavampia seksuaalisen häirinnän muotoja. Lievimpiä tekotapoja yllä olevasta luettelosta on siis jätetty pois. Tällä on pyritty esittämään melko laaja seksuaalisen häirinnän tekotapojen kirjo kahdessa osassa vakavuuden näkökulmasta. Vakavimmiksi muodoiksi nähdään tutkimuksen mukaan yllä mainituista ei-toivottu koskettelu, halailu ja suutelu, Seksuaalisesti vihjailevat vitsit ja kommentit, selkeästi seksuaalisten kuvien, valokuvien tai lahjojen lähettäminen, sinuun kohdistuva itsensäpaljastaminen ja pornografisen materiaalin katsominen vastoin tahtoa sekä ei-toivottujen seksuaalisten sähköpostien ja tekstiviestien lähettäminen (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014, 30.)

Vakavampaa seksuaalista häirintää ovat suomalaisista naisista kokeneet 15 prosenttia. Vertailtaessa tilastoa seksuaalisen häirinnän osalta esimerkiksi naapurimaa Ruotsiin, esiintyy Suomessa Ruotsia vähemmän seksuaalista häirintää. Ruotsissa lievempää häirintää kokee 32 prosenttia ja vakavampaa 22 prosenttia. Tanskassa taas koetaan Suomea ja ruotsiakin enemmän seksuaalista häirintää, sillä vakavaa häirintää koki 26 prosenttia ja lievempää 37 prosenttia. Euroopan 28 maan keskiarvo oli vakavamman häirinnän osalta 13 prosenttia ja lievemmän häirinnän osalta 21 prosenttia. Vähiten seksuaalista häirintää koettiin Liettuassa ja Romaniassa ja eniten Tanskassa ja Ruotsissa. Suomessa naiset kokevat yhdeksänneksi eniten seksuaalista häirintää (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014, 31.)

4.5 Asenne esiin! – mielipidekysely seksuaalisesta väkivallasta

Amnesty ry toteutti kyselytutkimuksen yhdessä Lapin Yliopiston kanssa vuonna 2010. Kysely toteutettiin 22. – 29.1.2010 välisenä aikana niin, että yhdeksässä Suomen kaupungissa henkilöitä pysäytettiin kadulla ja pyydettiin vastaamaan kysymyksiin. Kyse-

lyyn osallistui 1640 henkilöä ja kyselyn tarkoituksena oli selvittää suomalaisten mielipiteitä ja asenteita raiskauksia kohtaan. Vastajilta kysyttiin myös mielipidettä oikeuslaitosten toiminnasta raiskausrikoksia koskien. Kyselyn tavoitteena oli laatia yleiskatsaus suomalaisten mielipiteistä koskien seksuaalista väkivaltaa ja raiskausrikoksia. Maassamme ei Amnesty ry:n mukaan ole laadittu perustutkimusta seksuaaliseen väkivaltaan liittyvien asenteiden ja mielipiteiden tiimoilta, jonka vuoksi sellaisen teettäminen nähtiin hyvänä vaihtoehtona myös pohjaksi mahdollisille aiheesta syntyville keskusteluille tulevaisuudessa (Amnesty ry 2010, 3.)

Kyselyssä kysyttiin aluksi, että miten suurena ongelmana seksuaalista väkivaltaa Suomessa pidetään. Suurin osa suomalaisista, eli yli 50 prosenttia piti seksuaalista väkivaltaa melko suurena ongelmana. vastausvaihtoehdot olivat jaettu neljään eri vaihtoehtoon, joita olivat: suuri ongelma, melko suuri ongelma, melko pieni ongelma, ei lainkaan ongelma. Suomalaisista naisista suurena ongelmana piti seksuaalista väkivaltaa noin 15 prosenttia ja miehistä noin 11 prosenttia. Kuitenkin kolmannes arvioi seksuaalisen väkivallan melko pieneksi ongelmaksi. Ikäryhmien tasolla vastauksissa ei juurikaan nähty eroja (Amnesty ry 2010, 8.)

Tutkimuksessa kartoitettiin myös naisen vastuuta raiskatuksi tulemisesta. Kyselyssä esitettiin erilaisia kuvauksia, joiden perusteella naisella saattaisi olla vastuuta raiskatuksi tulemisesta. Vastausvaihtoehtoja olivat: ei, osittain ja kyllä.

Kuvaukset olivat seuraavan laisia:

- hän pukeutuu ja käyttäytyy seksikkäästi
- hän on flirttaillut ja kuherrellut miehen kanssa ennen raiskausta
- hänellä tiedetään olleen useita seksipartnereita
- hän lähtee vapaaehtoisesti miehen kanssa juhlista tai ravintolasta jommankumman kotiin
- hän on humalassa tai huumeiden vaikutuksen alainen
- hän ei tee fyysistä vastarintaa tai huuda apua
- hän on harrastanut seksiä saman miehen kanssa aikaisemmin
- hän ei kieltäydy selkeästi

Yleisesti väitteisiin vastattiin niin, että yllä olevien kuvausten perusteella naisella ei ole vastuuta raiskatuksi tulemisesta. Eniten nähtiin kuitenkin uhrissa olevan syytä tilanteessa, jossa tämä ei ole kieltäytynyt selkeästi (Amnesty ry 2010, 11-12.) Huomionarvoista on myös se, että kaksi vanhinta ikäryhmää eli 51-66- ja yli 66-vuotiaat ovat ankarimmin yllä olevien tilannekuvauksien perusteella sitä mieltä, että uhrilla on ainakin osittain vastuu raiskauksen tapahtumisesta. Eniten uhrin puolella ovat sen sijaan 26-50-vuotiaat (Amnesty ry 2010, 15.)

Tutkimuksessa selvitettiin myös tekijän vastuun alenemista koskien raiskausta, jos tilanteessa vaikuttaa tietyt seikat. Tutkimuksessa kysyttiin seuraavien lieventävien asi-anhaarojen vaikutusta tekijän vastuuseen:

- hän on humalassa tai huumeiden vaikutuksen alainen
- hän on harrastanut aiemmin seksiä saman naisen kanssa
- hän on vakituisessa suhteessa naisen kanssa
- nainen ei kieltäytynyt selkeästi

Kyseisten tapausten kohdalla vastuun ei nähdä vähenevän tekijän osalta kuin viimeisessä kysymyksessä, joka koskee naisen kieltäytymistä. Kaikissa muissa kysymyksissä yli 80 prosenttisesti tekijällä on teosta vastuu myös kyseisissä tilanteissa. Kyselyyn vastaajien mielestä kuitenkin jos nainen ei kieltäydy selkeästi, vähentää se noin 48 prosentin mielestä ainakin osittain tekijän vastuuta raiskauksesta (Amnesty ry 2010, 12-13.) Tässäkään kysymyksessä miesten ja naisten välillä ei ollut vastauksissa juurikaan eroa, paitsi että aiempien suhteiden merkitystä koskevat kysymykset aiheuttivat pientä eroavaisuutta vastauksissa. Miehistä yksi viidesosa näkee raiskauksen, joka tapahtuu parisuhteessa raiskausta lieventävänä asianhaarana, kun naisista näin ajattelee 13 prosenttia. Aiempaa seksisuhdetta pitivät lieventävänä asianhaarana miesvastaajista 16 prosenttia ja naisista 9 prosenttia (Amnesty ry 2010, 15.) Selkeä kieltäytyminen on tutkimuksen perusteella seikka, jolla on paljon merkitystä kun tekoa määritellään raiskaukseksi. Täten myös tutkimuksen perusteella voidaan väittää, että raiskausrikosten muuttaminen ja muokkaaminen puhtaasti suostumukseen perustuviksi olisi myös kansan ja yhteiskunnan yleinen näkemys.

Lopuksi tutkimuksessa kysyttiin vastaajilta sitä, miten oikeudenmukaisesti oikeuslaitos kohtelee raiskauksen uhreja. Vastaajilta kysyttiinkin, millainen luottamus heillä

on oikeuslaitosta kohtaan uhrien oikeudenmukaista kohtelua ajatellen. Vastausvaihtoehdot olivat seuraavia: suuri, melko suuri, vähäinen, ei luota lainkaan. Merkittävää on se, että vastaajista jopa 60 prosenttia ilmoittaa luottamuksen vähäiseksi tai ettei luottamusta ole lainkaan. Naisten luottamus on vähäisempää kuin miesten, sillä naisista 65 prosenttia ja miehistä 54 prosenttia eivät luota oikeuslaitoksen kykyyn kohdella raiskauksen uhreja oikeudenmukaisesti (Amnesty ry 2010, 18.)

4.6 Vertailua käytetyistä tutkimuksista ja tilastoista

Tilastojen yhteenvedona voidaan todeta, että huolestuttava tilastoissa näkyvä seikka on se, että Suomi on seksuaalisen ja fyysisen väkivallan näkökulmasta Euroopan toiseksi vaarallisin maa naiselle asua. Kuitenkin seksuaalinen väkivalta on tunnistettu ilmiö yhteiskunnassamme, sillä suurin osa suomalaisista, eli yli 50 prosenttia piti seksuaalista väkivaltaa melko suurena ongelmana. Tätä väitettä tukee myös poliisin tilasto siitä, että seksuaalirikosten määrä on viime vuoden tammi-kesäkuusta tämän vuoden vastavaan ajankohtaan nähden noussut jopa 12 prosenttia ja seksuaalisen ahdistelun osuus jopa kaksinkertaistunut.

Naiset kokevat enemmän seksuaalista väkivaltaa kuin miehet

Seksuaalista väkivaltaa tai sen yritystä kokivat enemmän naiset kuin miehet. Eniten sitä kokivat kuitenkin nuoret 15-24-vuotiaat henkilöt. Tämä todettiin niin uhritutkimuksessa, kuin myös EU:n teettämässä tutkimuksessa. Rikosuhritutkimuksen tulosten mukaan viimeisen 12 kuukauden aikana suomalaisista naisista seksuaalista väkivaltaa ovat kokeneet tai olleet sen yrityksen kohteena 2 prosenttia vastaajista. Euroopan tasoon verrattuna suomalaiset naiset ovat kokeneet saman verran seksuaalista väkivaltaa vuoden aikana, kuin mitä naiset Euroopassa sitä keskimäärin ovat kokeneet. Suomessa miehistä ainoastaan 0,3 prosenttia vastasi kokeneensa seksuaalista väkivaltaa viimeisen 12 kuukauden aikana. Nuoret naiset ovat siis selvästi alttiimpia seksuaaliselle väkivallalle kuin mitkään muut ikäryhmät.

Suomessa parisuhteissa tapahtuu paljon väkivaltaa

Väkivaltaa tapahtuu paljon parisuhteissa tai entisen puolison tekemänä. 15-vuotiaana tai sitä vanhempana seksuaalista tai fyysistä parisuhdeväkivaltaa on kokenut jopa 30-39 prosenttia vastaajista Suomessa ja Tanskassa EU:n laajuisen tutkimuksen perusteella. Määrältään tämä on eniten koko Euroopassa. Lisäksi 1,3% rikosuhritutkimukseen vastanneista naisista kertoo kokeneensa seksuaalista väkivaltaa entisen tai nykyisen puolison tekemänä viimeisen 12 kuukauden aikana. Parisuhteissa tapahtuva väkivalta on siis etenkin Suomessa vallitseva ongelma, johon tulisi puuttua entistä paremmin. Uhritutkimuksen ja EU:n laajuisen tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että parisuhteet ja suhteet entiseen seurustelukumppaniin ovat selvästi todennäköinen ympäristö kaikelle seksuaaliselle ja fyysiselle väkivallalle.

Raiskauksen tyyppitilanteet

Ojalan teoksessaan mainitsevat yleisimmät raiskaukseen tai sen yritykseen johtavat tilanteet täsmäävät rikosuhritutkimuksessa saatujen tulosten kanssa, sillä etenkin tekijän asemaa suhteessa uhriin käsittelevä taulukko puhuu samaa kieltä. Ojalan mukaan yleensä raiskaaja on seurustelukumppani, samassa ystäväpiirissä oleva henkilö tai muu tuttu, eikä tilanne jossa uhri joutuu täysin tuntemattoman raiskaamaksi ole yleinen. Tekijän ja uhrin suhdetta käsittelevä tilasto tukee Ojalan väitettä siitä, että uhrille tuntematon tekijä seksuaalisen väkivallan näkökulmasta on harvinaisempi (Ojala 2014, 56-57.)

Rikosuhritutkimuksen mukaan yleisin seksuaalisen väkivaltarikoksen tekijä on oma entinen tai nykyinen kumppani niin miesten, kuin naistenkin osalta. Kuitenkin ystävä tai tuttava on tässä tilastossa seksuaalisen väkivallan tekijänä harvemmin kuin tuntematon tai puolittutu. Toisaalta Ojala kuvasi teoksessaan, että usein uhri ja tekijä voivat tuntea toisensa saman kaveripiirin kautta, joten kyse olisi tällöin puolittutusta henkilöstä. Raiskauksen tyyppiesimerkkiä on varmasti vaikea realistisesti pystyä edes määrittämään, sillä seksuaalirikoksia ilmoitetaan viranomaisille yleisestikin muihin rikoksiin nähden vähän.

Seksuaalirikoksista ilmoittaminen

Seksuaalirikoksista ilmoitetaan viranomaisille vain noin kolmasosassa tapauksia EU:n laajuisen tutkimuksen perusteella. Ainoastaan 39 prosenttia kumppanin tekemästä

seksuaalisesta väkivallasta ilmoitetaan poliisille tai muille palveluille. Tekijän ollessa joku muu kuin puoliso tai entinen puoliso, ilmoituksia tehdään vieläkin harvemmin, vain 30 prosentissa tapauksista. Kuitenkin kolmannes kertoo asiasta jollekin muulle kummankin tekijätyypin kohdalla ja kolmannes jättää myös kertomatta kenellekään asiasta.

Seksuaalinen häirintä

EU:n laajuisessa tutkimuksessa seksuaalista ahdistelua käsitellään nimikkeellä seksuaalinen häirintä. Jopa puolet naisista on kokenut seksuaalista häirintää EU:n tutkimuksen perusteella Euroopassa. Joka viides nainen Euroopassa on kokenut seksuaalista häirintää ei-toivottuna kosketteluna, halailuna tai suuteluna ja kuusi prosenttia naisista on kokenut tätä vähintään kuusi kertaa elämässään 15 vuotta täytettyään. Nuoret naiset kokevat seksuaalista häirintää sosiaalisessa mediassa. Yllättävää on myös seksuaalisen häirinnän määrä työpaikoilla esimiehen, työkaverin tai asiakkaan tekemänä. Joka kolmas nainen Euroopassa kertoo kokeneensa seksuaalista häirintää työpaikallaan. Korkeasti kouluttautuneista naisista yleisesti seksuaalista häirintää oli kokenut jopa 75 prosenttia. Tämä kertoo siitä, että seksuaalinen häirintä työpaikoilla on selvästi ongelma. Suomessa seksuaalista häirintää koetaan hieman yli EU:n keskiarvon. Esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa naiset kokevat suomalaisia naisia enemmän seksuaalista häirintää. Suomalaiset naiset sijoittuvat 28 maan vertailussa yhdeksänneksi, eli suomalaiset naiset kokevat yhdeksänneksi eniten seksuaalista häirintää.

Muiden kuin kantasuomalaisten tekemät seksuaalirikokset

Seksuaalinen ahdistelu on noussut rikosuhritutkimuksen perusteella niin ulkomaalaisten kuin myös suomalaisten tekeminä. Ulkomaalainen henkilö on ollut tekijänä 77:ssä seksuaalista ahdistelua koskevissa ilmoituksissa tänä vuonna, kun viime vuonna luku oli 14. Suhteessa suomalaisiin ulkomaalaisten tekemä seksuaalinen ahdistelu on kasvanut enemmän vuoden aikana. Raiskausten osalta tilastoissa on tapahtunut myös kasvua. Ulkomaan kansalaisen tekemiksi epäiltyjen raiskausten kohdalla kasvua on tapahtunut vuodessa 46 prosenttia. Raiskauksia on poliisille ilmoitettu yleisesti myös hieman enemmän kuin viime vuonna samana ajankohtana.

Turvapaikanhakijat syyllistyvät poliisin tilaston mukaan useammin pahoinpitelyyn tai näpistysrikokseen kuin seksuaalirikokseen. Esimerkiksi pahoinpitelyrikoksiin oli syyllis-

tytty 430 kertaa ja näpistykseen 175 kertaa tammi-kesäkuun 2016 aikana. Seksuaalirikoksista yleisin turvapaikanhakijan tekemänä on seksuaalinen ahdistelu, johon on syylistynyt 28 henkilöä. Toisaalta raiskausrikoksia oli tehty 13 kappaletta ja törkeitä raiskauksia 9 kappaletta. Raiskausrikoksia tapahtuukin turvapaikanhakijoiden tekemänä enemmän kuin esimerkiksi huumausainerikoksia tai erilaisia liikenteeseen liittyviä rikkomuksia, kuten liikenneturvallisuuden vaarantaminen tai ajoneuvorikkomus.

5 RANGAISTUSSÄÄNNÖSTEN KESKEISIMMÄT MUUTOKSET

5.1 Yleisesti rangaistussäännösten keskeisimmistä muutoksista

Seksuaalirikoksia koskeva lainsäädäntö on kokenut paljon muutoksia 1970-luvulta alkaen. Osaltaan suomalainen yhteiskunta on alkanut vaatia muutoksia, mutta taustalla on myös kansainvälisissä sopimuksissa päätettyjen seikkojen toimeenpaneminen kansalliseen lainsäädäntöön. Tasa-arvon kehitys näkyy myös rangaistussäännösten muutoksissa. Esimerkiksi aiemmin seksuaalirikosten katsottiin koskettavan vain naispuolisia henkilöitä, mutta nykyään sanamuoto sallii kummankin sukupuolen olevan uhrin asemassa. Tässä luvussa käydään läpi keskeisimpiä muutoksia seksuaalirikoslainsäädännössä.

5.2 Sukupuoliyhteyden määritelmän muutos

Yksi seksuaalirikoksia oleellisesti koskeva muutos koskee sukupuoliyhteyden määritelmän muutosta. Määritelmä löytyy rikoslain 20 luvun 10§ 1 momentista (Ojala 2014, 44). Määritelmän mukaan sukupuoliyhteydestä on kyse, kun tunkeudutaan sukupuolielimeen tai peräaukkoon taikka sukupuolielimellä tunkeudutaan toisen kehoon. Tunkeutuminen peräaukkoon tai sukupuolielimeen voi tapahtua joko sukupuolielimellä, muulla kehon osalla tai esineellä. Sukupuolielimellä tunkeutuminen voi sen sijaan kohdistua naisen sukupuolielimen ja peräaukon lisäksi myös suuhun (Ojala 2014, 66.)

Raiskausrikosten lainsäädännöllisiä muutostarpeita koskevassa arviomuistiossa vuonna 2012 perustellaan esineellä tai muulla ruumiinosalla tapahtuva tunkeutuminen peräaukkoon yhtä kiusalliseksi ja vahingolliseksi kuin sukupuolielimeen tunkeutuminen. Muistiossa ei myöskään nähdä olevan henkilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta merkitystä sillä, millä seksuaalinen tunkeutuminen hänen kehoonsa tapahtuu. Suurimmassa osassa Euroopan jäsenvaltioita raiskausrikos tulee kyseeseen yllä mainitussa tilanteessa (Oikeusministeriö 2012, 78.)

Sukupuoliyhteyden määritelmän mukaan teon tulee olla seksuaalista. Tämä sulkee pois esimerkiksi lääketieteelliset tutkimukset, joita lääkärit tai sairaanhoitajat suorittavat

ja joiden tekemiselle on esitettävissä lääketieteellinen perustelu. Lähtökohtaisesti kuitenkin sukupuolielimellä tapahtuvaa tunkeutumista toisen kehoon on aina pidettävä seksuaalisena tekona. Toisaalta esineellä tapahtuva sukupuolielimeen kohdistuva tunkeutuminen voidaan nähdä myös väkivaltarikoksena tai seksuaalirikoksena. Lähtökohtaisesti sukupuolielimeen kohdistuva teko on seksuaalirikos, mutta jokainen tapaus tietenkin arvioidaan erikseen. Pahoinpitelytarkoituksessa tehty, sukupuolielimiin kohdistuva teko vaatii taakseen kuitenkin näyttöä siitä, että seksuaalista ulottuvuutta ei teossa olisi ollut (Ojala 2014, 67-69.)

Sukupuolilyhteyden määritelmässä puhutaan toisen kehoon tunkeutumisesta, mutta milloin tunkeutumista voidaan pitää sukupuolilyhteytenä? Aiemmin laissa ei ollut tarkemmin määritelty sukupuolilyhteyttä, joten määritelmä syntyi oikeuskäytännön ja oikeustieteen tekemänä. Nykyään määritelmässä vaaditaan tunkeutumista toisen kehoon ja tunkeutuminen on sukupuolilyhteyttä, kun on edetty kehon sisäpuolelle. Täten koskettaminen tai hipaisu ei ole sukupuolilyhteyttä (Ojala 2014, 70-71.)

Sukupuolilyhteyden määritelmän laajeneminen koskemaan myös peräaukkoon kohdistuvaa tunkeutumista muulla kuin sukupuolielimellä voidaan nähdä hyvänä muutoksena. Ennen uudistusta tekoa, jossa henkilö tunkeutuu toisen peräaukkoon muulla kuin sukupuolielimellään ei ole voitu pitää sukupuolilyhteytenä, joten se ei täten ole täyttänyt myöskään raiskauksen määritelmää. Aiemmin tällaista tekoa olisikin pidetty seksuaalisena hyväksikäyttönä tai pakottamisena seksuaaliseen tekoon (Ojala 2014, 44.) Määritelmän laajentaminen mahdollistaa useampien tekojen tulevan sovellettavaksi raiskaukseksi, joten tämä uudistus on Suomen seksuaalirikoksia koskevaa lainsäädäntöä parantava ja oikeudenmukaistava uudistus.

5.3 Muutokset syyteoikeudessa

Syyteoikeutta koskevat muutokset liittyvät asianomistajarikoksiin. Asianomistajarikoksilla tarkoitetaan rikoksia, joita poliisi voi ottaa tutkiakseen vain asianomistajan vaatimuksesta. Syyttäjä voi kuitenkin nostaa syytteen ja yhtä lailla poliisi tutkia rikosta tilanteissa, joissa on kyse virallisen syytteen alaisista rikoksista. Näiden kahden välimaastoon sijoittuu myös erikoistapauksia. Esimerkiksi rikos, joka on asianomistajarikos voi olla sellainen josta syyttäjä voi syyttää. Syyttäjällä on täten oikeus nostaa syyte yleisen edun nimissä ilman asianomistajan vaatimusta. Esimerkkinä tällaisesta erikoistapauksesta voidaan mainita muun muassa lähisuhdeväkivalta (poliisi 2016c.) Seksuaalirikok-

sista lähes kaikki ovat nykyään virallisen syytteen alaisia. Ainoa poikkeus on täysikäiseen henkilöön kohdistunut seksuaalinen ahdistelu, joka on asianomistajarikos. Syyteoikeutta koskevaa sääntelyä muutettiin lailla 509/2014 (Ojala 2014, 47.)

Muutoksia tehtäessä tulee aiheelliseksi pohtia myös sovellettavan lain valintaa. Rikoslain voimaantulon jälkeen annetun asetuksen (RVA) 14§:n 1 momentin mukaan valitseva voimassa oleva laki on se, jonka mukaan syyteoikeus määräytyy ja jonka mukaan toimitaan syytettä nostettaessa. Asianomistajarikoksia varten on kuitenkin säädetty poikkeus pykälän 2 momentissa, joka kuuluu seuraavasti: Syyttäjä ei saa nostaa syytettä ilman asianomistajan syyttämispyyntöä aikaisemmin voimassa olleen lain aikana tehdystä rikoksesta, jos syyttäjä ei saanut aikaisemman lain mukaan nostaa syytettä ilman asianomistajan syyttämispyyntöä (Ojala 2014, 47-48.) Tiivistetysti kyse on siis tilanteesta, jossa asianomistajarikos on muuttunut virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi, mutta silti syyttämispyyntö vaaditaan asianomistajalta ennen kuin syyttäjä voi syyttää, koska rikos on tehty ennen lain muutosta.

5.4 Pakottamista sukupuoliyhteyteen koskevan säännöksen poistuminen

Aiemmin rikoslaisissa oli sukupuoliyhteyteen pakottamista koskenut rangaistussäännös, joka kuitenkin myöhemmin kumottiin. Tilalle säädettiin rikoslain 20 luvun 1§:n 3 momenttiin lailla 509/2014 uusi rangaistussäännös raiskausrikosten alapuolelle, ikään kuin lievemmäksi raiskaukseksi. Uusi rangaistussäännös nähdään vähemmän vakavana raiskauksena, jossa rangaistusasteikko alkaa neljästä kuukaudesta enintään 4 vuoteen vankeutta. Aiemmin pakottamista sukupuoliyhteyteen koskeneessa rangaistussäännöksessä rangaistusasteikko oli alkupäästä selvästi lievempi, sillä asteikko oli vankeutta 14 päivää ja enintään kolme vuotta (Ojala 2014, 42.) Tämä muutos osoittaa selvästi, että seksuaalirikosten rangaistusten kiristämistä koskeva jatkuva yhteiskunnallinen paine on jo otettu uudistuksissa huomioon.

Säännöksen muutoksella ei ole pyritty siihen, että raiskauksia pidettäisiin useammin lievempinä raiskauksina, vaan tavoitteena on ollut nähdä yhä useampi raiskaus 1. ja 2. momentin mukaisena raiskauksena. Aiemmin raiskaus, joka oli tehty ”lieventävien asi-anhaarojen vallitessa” katsottiin raiskauksen sijaan olevan pakottamista sukupuoliyhteyteen. Nykyään jos raiskauksissa käytetään väkivaltaa, ei niitä voida pitää niin sanottuna lievänä raiskauksena. Aiemmin ennen pakottamista sukupuoliyhteyteen säännök-

sen poistamista ja uuden vähemmän lievän raiskaussäännöksen lisäämistä tällaisten tekojen voitiin katsoa olevan pakottamista sukupuoliyhteyteen (Ojala 2014, 42-43.)

Väkivallan käyttö sukupuoliyhteyteen pääsemiseksi on siis arvioitu vakavammaksi kuin mitä se on ennen ollut. Täten sen esiintyminen raiskausrikoksessa ei voi enää johtaa siihen, että tekoa pidettäisiin vähemmän vakavana raiskauksena. Mietittäessä lainvalintaa, tulee ensin katsoa täyttääkö teko rikoslain 20 luvun 1§:n 1 tai 2 momentin mukaisen raiskauksen tunnusmerkistön. Tämän jälkeen tulee arvioida onko tekohetkellä voimassa ollut pakottamista sukupuoliyhteyteen koskenut säännös tilanteessa lievempi kuin nykyinen lievempi raiskaussäännös (Ojala 2014, 42-43.)

5.5 Puolustuskyvyttömyys ja tiedottomuus raiskausrikoksessa

Raiskaussäännöksen 2 momentissa määritellään raiskauksesi myös teko, jossa ei tapahdu pakottamista tai väkivaltaa, vaan teossa käytetään hyväksi sitä, ettei uhri kykene estämään tekoa puolustamalla itseään verbaalisesti tai fyysisesti. Uhrin puolustuskyvyn tila voi olla uhrin itselleen tai tekijän uhrille tahallaan aiheuttama, kuten liiallinen alkoholinkäyttö ja siitä seurannut kykenemättömyys itsensä puolustamiseen tai hänestä itsestään täysin riippumattomasti syntynyt pitkäaikainen kykenemättömyys puolustaa itseään, kuten vaikka halvaantumisen onnettomuuden seurauksena. Puolustuskyvyttömyyden määritelmää muutettiin kesäkuun alussa 2011. Nykyään puolustuskyvyttömyys saa olla tilapäistä tai pysyväluontoista eikä puolustuskyvyttömyyden aiheuttajalla ole merkitystä (HE 155/2014 vp.) Rikoslain 20 luvun 1§ 2 momentti on kirjoitusasultaan seuraavanlainen:

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan (Rikoslaki 20 luku 1 §.)

Nykyään ei ole merkitystä sillä, onko rikoksen tekijä aiheuttanut uhrilleen yllä kuvatun mukaisen tilan. Kuitenkin aiemmin laki edellytti, että tekijä on itse saattanut uhrin puolustuskyvyttömään tilaan. Muutos päätettiin tehdä sen vuoksi, että sillä ei ole merkitystä, kuka puolustuskyvyttömyyden on aiheuttanut seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojelemisen kannalta. Puolustuskyvyttömän uhrin seksuaalinen itsemääräämisoikeus on yhtä arvokas kuin sellaisen ihmisen, joka kykenee puolustamaan itseään. Uusi laki 495/2011 tuli voimaan 1.6.2011. Aiemmin tällaisten tekojen nähtiin olevan seksuaalista

hyväksikäyttöä, eikä tekoja tuomittu raiskauksiksi (Ojala 2014, 81-82.) Tuskin momentissa haluttiin kuitenkaan millään tavalla tietoisesti heikentää puolustuskyvyttömiä uhrien mahdollisuutta puolustaa itseään, mutta käytännössä näin kuitenkin tapahtui. Suomi lähti muuttamaan sääntelyään Ruotsin vanavedessä sen jälkeen, kun eräs yksittäinen tapahtuma Ruotsissa sai aikaan lakimuutoksen vuonna 2005 (Ojala 2014, 82).

Arvioitaessa puolustuskyvyttömyyttä on tietenkin määriteltävä rajat sellaiselle uhrin tilalle, jossa ei enää nähdä uhrin olleen kykenemätön puolustamaan itseään. Esimerkiksi jos uhri nauttii alkoholia, mutta alkoholin nauttiminen ei johda sammumiseen tai muuhun tiedottomuuteen vaan aiheuttaa lähinnä estottomuutta, ei tilaa voida pitää momentissa kuvaillun tilan mukaisena. Toisaalta taas nukkuvan henkilön katsotaan olevan puolustuskyvyttömässä tilassa (Ojala 2014, 82-83.)

Joskus suostumuksen antamiseen voi liittyä myös erehdys. Tällä tarkoitetaan sitä, että tekijä luulee uhrin olevan täysin pätevä antamaan suostumuksen sukupuoliyhteydelle tai esimerkiksi tilannetta, jossa tekijä luulee että uhri suostuu sukupuoliyhteyteen, vaikkei todellisuudessa suostunutkaan. Se, onko suostumus pätevä voi riippua useasta seikasta, jotka löytyvät suostumusopista:

- Suostumuksen antajan tulee olla oikeushyvä haltija
- Määräysvalta oikeushyvään oltava suostumuksen antajalla ja teon tulee olla yleisesti hyväksyttävä
- Suostumuksen antajan on oltava suostumuskelpoinen
- Suostumus annetaan vapaaehtoisesti sekä tietoisena kaikista asiaan vaikuttavista seikoista
- Suostumus on annettu ennen tekoa ja on edelleen voimassa teon aikana
- Suostumukselta vaaditaan tiettyä täsmällisyyttä (Ojala 2014, 83-84.)

Suostumusopin hyödyntäminen raiskausrikoksissa on helpompi esittää esimerkkien valossa. Esimerkiksi nukkuva henkilö ei ole voinut antaa suostumustaan ryhtyä sukupuoliyhteyteen, joten kyse on viidennen kohdan edellytyksestä, jonka mukaan suostumus tulee olla annettu ennen tekoa. Suostumus tulee antaa myös vapaaehtoisesti, kuten neljännessä kohdassa edellytetään. Väkivallalla tai muulla tavalla uhkaamalla, kuten erehdyttämällä saatu suostumus on pätemätön (Ojala 2014, 83-84.)

Lakimuutos on merkittävä, sillä Canadian Centre for Justice Statisticsin teettämässä tutkimuksessa selvisi, että vammaisiin naisiin kohdistuu enemmän väkivaltaa kuin vammattomiin naisiin. Vammaiset naiset kohtaavat väkivaltaa jopa 2-10 kertaa enemmän kuin vammattomat naiset. Joissakin tutkimuksissa on myös osoitettu, että syntymästään asti vammaiset naiset tai myöhemmin lapsena vammautuneista naisista jopa yli puolet ovat kokeneet väkivaltaa. Väkivallan tekijä on usein tuttu henkilö (HE 155/2014 vp.) On siis erittäin merkittävää, että vammaisen henkilö, joka on heikommassa asemassa väkivallan tekijään nähden, otetaan nyt huomioon myös seksuaalirikoslainsäädännössämme entistä paremmin.

6 YHTEENVETO

Opinnäytetyössä lähdin ensin tutkimaan tämänhetkistä lainsäädäntöä. Alkuperäinen ajatukseni siitä, että olisin käynyt läpi lakimuutoksia, osoittautui todella laajaksi aiheeksi kaiken sen lisäksi, mitä halusin opinnäytetyössäni käsitellä. Tämän vuoksi muutoksia on muilta kuin raiskaussäännöksen osalta mainittu kapeammin. Muutoksia seksuaalirikoksissa on tehty todella paljon ja tämän vuoksi Seksuaalirikoslainsäädäntö on kehittynyt viime vuosikymmeninä huomattavasti.

Opinnäytetyöni tutkimustavoitteena oli selvittää rikoslain 20. luvun viimeaikaiset merkittävät muutokset ja yhteiskuntamme suhtautuminen seksuaalirikoksiin. Käytin työssäni paljon erilaisia tilastoja ja tutkimuksia apuna ymmärtääkseni seksuaalirikosten nykyistä tilaa. Alkuperäisenä tavoitteena oli selvittää myös sitä, onko seksuaalirikoslainsäädäntömme ankaroitunut. Aihetta oli rajattava niin, että työssä ei keskitytty niinkään pohtimaan ankaroitumista rangaistusten pidentymisinä, vaan enemmänkin säännösmuutosten kautta tapahtuvana ankaroitumisena, kuten esimerkiksi sukupuoliyhteyden käsitteen laajentuminen.

Tutkiessani seksuaalirikosten muutoksia yllättävää oli se, miten vanhanaikaisia ja epätasa-arvoisia säännökset ovat olleet jopa vielä 1990-luvulle saakka. Vasta 1970-luvulla tehty laaja rikoslain uudistus muutti seksuaalirikoksia laajasti, sillä sukupuolimoraalia suojelevasta lainsäädännöstä siirryttiin yksilönsuojaa korostavaan lainsäädäntöön. Uudistuksessa ei kuitenkaan vielä nähty seksuaalirikosten voivan koskea kumpaakin sukupuolta. Täten tasa-arvoisuus ei vielä toteutunut. Myöskään avioliitossa olevan naisen oikeudet seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen jäivät heikommiksi aviottomiin nähden, sillä avioliitossa tapahtunutta raiskausta ei kriminalisoitu. Seksuaalirikoslainsäädäntö on kuitenkin vuosien varrella kokenut useita uudistuksia ja luku onkin kehittynyt parempaan, yksilönsuojaa korostavaan suuntaan. Nykyään laki sallii uhrina voivan olla myös miehen, eikä sillä nähdä enää olevan merkitystä, tapahtuuko rikos parisuhteessa, kahden samaa sukupuolta olevan henkilön välillä vai tuntemattomien henkilöiden kesken.

Seksuaalirikoksista puhuttaessa raiskausrikos on usein se keskeisin rikos. Raiskausrikosta ajatellen maassamme saattaa lähitulevaisuudessa olla edelleen eniten tarvetta uudistukselle. Tänäkin päivänä sääntelymallimme perustuu raiskauksen osalta siihen, että uhria uhataan väkivallalla, häneen kohdistetaan väkivaltaa tai hän on tiedottomas-

sa tai puolustuskyvyttömässä tilassa. Tulevaisuudessa lainsäädännöllisesti saatetaan siirtyä suostumusmalliin, eli siihen että raiskausrikos perustuu suostumuksen puuttumiseen sukupuoliyhteyteen pääsemiseksi. Tämä muutos vaikuttaisi oleellisesti myös seksuaalisen hyväksikäytön sääntelyyn. Myös Asenne esiin! –mielipidekyselyn perusteella selkeä kieltäytyminen oli seikka, jonka perusteella osa vastaajista saattaisi siirtää vastuuta raiskatuksi tulemisesta uhrille. Tämä tukee mielipidettä siitä, että raiskausrikosta tulisi muuttaa suostumusmalliin perustuvaksi.

Suomessa naisiin kohdistuu eniten väkivaltaa Euroopassa

Opinnäytetyössä on useita keskeisiä johtopäätöksiä. Yhtenä keskeisimpänä johtopäätöksenä voidaan pitää sitä, että seksuaalirikosten voidaan nähdä olevan Suomessa ongelma, johon tulisi laajemmin puuttua. Seksuaalirikosten määrä on kasvanut ja huolestuttavaa on myös se, ettei niistä ilmoiteta viranomaisille tarpeeksi usein. Euroopassa teetetyt tutkimuksenperusteella, joka keskittyy selvittämään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, jopa kolmasosa jättää ilmoittamatta seksuaalirikoksesta poliisille tai muille viranomaisille. Myös Suomen poliisin verkkosivuilla todetaan, että seksuaalirikoksia jätetään ilmoittamatta viranomaisille. Suomi kuuluu Tanskan kanssa myös niihin Euroopan maihin, joissa naiset kokevat eniten seksuaalista ja/tai fyysistä väkivaltaa.

Tulevaisuudessa tulee kiinnittää huomiota työympäristöissä ja sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan seksuaaliseen ahdisteluun

Seksuaalirikokset ovat myös niitä rikoksia, jotka muuttuvat yhteiskuntamme kehittyessä. Etenkin sosiaalisessa mediassa tapahtuva seksuaalinen ahdistelu on lisääntynyt ongelma, sillä ihmisiä voi nykyään lähestyä kuvin, ääniviestein ja kommentein. Seksuaalista ahdistelua on Euroopassa kokenut jopa puolet naisista. Huomionarvoista on tulevaisuudessa puuttua myös työpaikalla tapahtuvaan seksuaaliseen ahdisteluun, joka Euroopassa teetetyt tutkimuksen perusteella kohdistuu etenkin korkeasti koulutettuihin naisiin. Myös Suomessa naiset kokevat seksuaalista ahdistelua, sillä sitä koskevat ilmoitukset olivat kaksinkertaistuneet tammi-kesäkuun 2016 aikana verraten vuoden 2015 samaan ajanjaksoon. Toisaalta seksuaalinen ahdistelu on rikoksena uusi, joka saattaa vaikuttaa ilmoitusmääriin.

Suomessa tulisi olla seksuaalirikosten uhreille riittävät tukiverkostot

Seksuaalirikokset kohdistuvat etenkin nuoriin, 15-24-vuotiaisiin naisiin. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus aiheuttaa väistämättäkin jonkinlaisia tunteita, kuten häpeää ja vihaa. Avun saaminen ja rikoksesta ilmoittaminen olisi ensisijaisen tärkeää rikoksen sattuessa. Suomen sitouduttua Istanbulin sopimukseen tuli Suomen panna täytäntöön sopimuksessa edellytetyn toimet koskien naisten suojelemista väkivallalta. Sopimukseen perustuen Suomen tulee osoittaa, että se täyttää riittävät rahoitukselliset ja henkilöstövoimavaralliset vaatimukset väkivallan ehkäisemiseksi. Suomen tulisi myös perustaa sopimuksen mukaan toimielin, joka koordinoisi naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä. Maassamme tulisi lisäksi olla riittävät ja esteettömät palvelut väkivaltaa kärsiville naisille. Suomi on kansainvälisestikin saanut huomautuksia siitä, ettemme ole kyenneet täyttämään naisiin kohdistuvan väkivallan ja syrjinnän estämiseksi laadittuja toimenpiteitä. Tulevaisuudessa, jotta naisiin kohdistuva väkivalta ja seksuaalirikokset saadaan vähenemään maassamme, tulee tukiverkoston ja lainsäädännön koskien seksuaalirikoksia olla sopimuksissa vaaditun mukaisia. Itselleni oli yllättävää huomata, ettemme ole kyenneet täyttämään sopimuksissa vaadittuja seikkoja koskien naisten suojelemista väkivallalta. Yllättävän asiasta tekee se, että yleisesti Suomi on kuitenkin tunnettu säntillisyydestä koskien sopimusvelvoitteiden täyttämistä.

Seksuaalirikokset tunnustetaan maassamme melko suureksi ongelmaksi

Toinen opinnäytetyön keskeinen johtopäätös on yhteiskunnan näkemys seksuaalirikoksista. Suomessa seksuaalirikokset tunnustetaan melko suureksi ongelmaksi, jota varmasti ovat edesauttaneet myös mediaan päässeet seksuaalirikostapaukset. Seksuaalirikosten nähdään olevan yhteiskunnallinen ongelma tänä päivänä. Myös yleisesti kasvava kielteisyys ja tyytymättömyys seksuaalirikoksia kohtaan on aiheuttanut muutospainetta säännöksiä koskien. Amnesty ry:n ja Lapin Yliopiston yhdessä teettämän kyselyn perusteella myöskään oikeuslaitoksen kykyyn kohdella seksuaalirikosten uhreja oikeudenmukaisesti ei juurikaan luoteta. Samaan luottamuspulaan viranomaisia kohtaan saattaa liittyä myös se, että seksuaalirikoksia ilmoitetaan suhteessa muihin rikoksiin vähän viranomaisille. Kuitenkaan yhden mielipidekyselyn perusteella ei voida vielä väittää, että suomalaiset eivät luota seksuaalirikoksia koskien maamme oikeuslaitokseen. On myös yllättävää, että iältään vanhimmat mielipidekyselyyn vastaajat mieltävät muihin ikäryhmiin verrattuna uhrilla voivan olla useammin vastuu raiskatuksi tulemis-

ta. Tämäkin tutkimustulos saattaa juontaa juurensa maamme historiaan ja aiempien vuosikymmenien näkemyksiin seksuaalirikoksista, jotka nähtiin siveellisyysrikoksina.

Onko seksuaalirikoslainsäädäntömme ankaroitunut?

Kolmas työn johtopäätös on se, että voimme todeta vuosikymmenien muutosten seurauksena seksuaalirikoslainsäädäntömme ankaroituneen. Ankaroitumisen sijasta kuitenkin tärkeämpää on se, että laki on tasa-arvoistunut. Myös epäkohtiin on tartuttu ja niitä on pyritty muuttamaan. Se, mitä ankaroituminen tarkoittaa lakimuutoksissa, voidaan varmasti katsoa useista näkökulmista. Näkökulmia ovat esimerkiksi tuomioiden pituus ja rikoksen tunnusmerkistön laajeneminen. Tässä opinnäytetyössä ei ole keskitytty tuomioiden pituuden analysointiin ja arviointiin, vaan muutoksia ja ankaroitumista on tarkasteltu muilta osin.

Sukupuolilyhteyden määritelmän muutos muutti selvästi seksuaalirikoslainsäädäntöä parempaan suuntaan, sillä nyt raiskauksena voidaan pitää myös tilanteita, joita ennen ei pidetty raiskauksena. Raiskauksen tekemuotoja on siis laajennettu. Myös syyteoikeutta koskien seksuaalirikoksiin on saatu kauan kaivattu muutos, sillä seksuaalirikoksista lähes kaikki ovat nykyään virallisen syyteen alaisia. Ainoa poikkeus on täysi-ikäiseen henkilöön kohdistunut seksuaalinen ahdistelu. Tällä muutoksella pyritään ennen kaikkea saattamaan rikoksen tekijä vastuuseen teostaan. Seksuaalirikoksen uhrilla saattaa usein olla teon jälkeen olo, ettei hän kykene tai edes halua puida tapahtunutta enää uudelleen viranomaisen kanssa. Tämä on tietenkin ymmärrettävää, mutta jälkeinpäin uhri voi kuitenkin katua päätöstään jättää syyte nostamatta.

Pakottamista sukupuolilyhteyteen koskevan säännöksen poistuminen ankaroitti seksuaalirikoslainsäädäntöä entisestään, sillä sen sijaan tulleen lievemmän raiskaussäännöksen rangaistusasteikko on ankarampi. Myös väkivallan käyttö raiskauksessa sukupuolilyhteyteen pääsemiseksi arvioitiin ankarammin. Nykyään ei enää tekoa, jossa käytetään väkivaltaa, voida pitää kuin 1. ja 2. momentin mukaisina raiskauksina. Yksi merkittävimmistä muutoksista seksuaalirikoslainsäädännössä on kuitenkin muutos koskien puolustuskyvyttömyyttä ja tiedottomuutta raiskausrikoksissa. Aiemmin tekijän tuli aiheuttaa uhrille puolustuskyvytön tila, kun taas nykyään puolustuskyvyttömyyden aiheuttajalla ei ole vaikutusta. Tämä on tärkeä muutos, sillä puolustuskyvyttömän uhrin seksuaalinen itsemääräämisoikeus on yhtä arvokas kuin sellaisen ihmisen, joka kykenee puolustamaan itseään.

Jatkotutkimusaiheita

Opinnäytetyötä tehdessäni huomasin, että seksuaalirikoksista löytyy jonkin verran kirjallisuutta koskien säännöksiä ja muutoksia sekä muutostarpeita, mutta yhteiskunnan mielipidettä koskevaa materiaalia ei juurikaan ole. Amnesty ry:n ja Lapin Yliopiston teettämässä tutkimuksessakin todetaan, ettei maassamme ole samankaltaisia tutkimuksia tai kyselyjä teetetty. Olisi erityisen tärkeää selvittää yhteiskuntamme mielipiteitä laajemmin koskien seksuaalirikoksia, sillä se saattaisi johtaa runsaisiin keskusteluihin teemaan liittyen. Keskustelun aikaansaaminen olisi tärkeää myös sen vuoksi, että yleinen tietoisuus seksuaalirikoksista välittyisi kansalle. Se, mikä on sallittua ja mikä ei, ei välttämättä ole täysin selkeää, sillä seksuaalirikoksista tehdään vähän ilmoituksia verraten muihin rikoksiin. Yksi jatkotutkimusaihe voisikin olla mielipidekyselyn laatiminen seksuaalirikoksia koskien. Toinen jatkotutkimusaihe, joka työn aiheen rajaamisen vuoksi ei tutkimuskohteena ollut mahdollinen opinnäytetyössäni, voisi olla se, miten Suomi on onnistunut täyttämään kansainväliset velvoitteet Seksuaalirikoksia ajatellen. Tutkimuksessa voisi selvittää, miksi emme ole kyenneet täyttämään velvoitteita ja esimerkiksi sitä, mitkä ovat olleet niitä ratkaisevia seikkoja, joiden vuoksi Suomi on saanut moitteita toimistaan.

LÄHTEET

Amnesty International Suomen osasto 28.5.2015. Järjestöjen kannanotto uudelle hallitukselle naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Viitattu 8.10.2016

[https://www.amnesty.fi/jarjestojen-kannanotto-uudelle-hallitukselle-naisiin-](https://www.amnesty.fi/jarjestojen-kannanotto-uudelle-hallitukselle-naisiin-kohdistuvasta-vakivallasta/)

[kohdistuvasta-vakivallasta/](https://www.amnesty.fi/jarjestojen-kannanotto-uudelle-hallitukselle-naisiin-kohdistuvasta-vakivallasta/)Amnesty ry & Lapin yliopisto 2010. Asenne esiin! Mieli-
kysely seksuaalisesta väkivallasta, Viitattu 17.12.2016

<https://frantic.s3.amazonaws.com/amnesty-fi/2013/05/asenne-esiin-mielipidekyselyn-tulokset.pdf>

Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha. 2016. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015 – Kansallisen rikosuhritkimuksen tuloksia. Katsauksia 13/2016.

Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/161960/Katsauksia_13_Danielsson_K%C3%A4ri%C3%A4inen_2016.pdf?sequence=1

Euroopan unionin perusoikeusvirasto. 2014. EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto. Viitattu 16.9.2016

http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_fi.pdf

HE 216/2013: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta

HE 155/2014 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta, rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta ja ulkomailain 54 §:n muuttamisesta

Helsingin hovioikeus 2016. Tiedote 11.4.2016, Hovioikeus katsoi vastaajien syyllistyneen törkeään raiskaukseen ja korotti rangaistuksia niin sanotussa Tapanilan raiskaus-tapauksessa. Viitattu 20.12.2016

https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/tiedotteet2014/2016/6M6GUo8bJ/Tiedote_R_15_2115.pdf

Lidman, S. 2015. Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki: Gaudeamus Oy

LaVM 37/2010: Lakivaliokunnan mietintö 37/2010 vp

Melander, S. 2015. EU-rikosoikeus. Talentum Media Oy ja Sakari Melander yhteistyössä Lakimiesliiton kustannus

Oikeusministeriö 2012. Arviomuistio. Raiskausrikosten lainsäädännölliset muutostarpeet. Selvityksiä ja ohjeita 25/2012. Viitattu 6.9.2016
http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/valmisteilla/lakihankkeet/rikosoikeus/6CpFCNIgQ/Raiskausrikosten_muutostarpeet_arviomuistio_25-2012.pdf

Ojala, T. 2014. Seksuaalirikokset. Helsinki: Edita publishing Oy.

Perustuslakivaliokunnan lausunto 6/2014: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta

Pettersson, M. 2015. Kuka määrittelee, milloin raiskaus on nöyryyttävä? Helsingin Sanomat 9.7.2015. Viitattu 22.7.2016 <http://www.hs.fi/kotimaa/a1436406977838>

Poliisi 2016a. Turvapaikanhakija asianomistajana rikoksissa 1.1.–30.6.2016. Viitattu 29.11.2016

http://poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polisenaxwwwstructure/49940_Turvapaikanhakija_AO_ ja_RE_2016_tammi-kesakuu.pdf?98dd043e22b5d388

Poliisi 2016b. Tilastot tammi-kesäkuu. Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat. Viitattu 6.9.2016

http://poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polisenaxwwwstructure/49937_Tilastot_tammi-kesakuu_2016_2_.pdf?af37613422b5d388

Poliisi 2016c. Virallisen syytteen alaiset rikokset ja asianomistajarikokset. Viitattu 6.9.2016

https://www.poliisi.fi/rikokset/virallisen_syytteen_alaiset_rikokset_ ja_ asianomistajarikokset

Poliisi 2016d. Poliisin puoli vuotta: nettipetokset ja seksuaaliset ahdistelut lisääntyneet, väkivaltarikokset vähentyneet. Viitattu 6.9.2016

http://poliisi.fi/tietoa_poliisista/tiedotteet/1/1/poliisin_puoli_vuotta_nettipetokset_ ja_ seksuaaliset_ahdistelut_lisaantyneet_vakivaltarikokset_vahentyneet_49947

Suomen YK-liitto 2011. Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus. Viitattu 8.10.2016

http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/kaikkinaisen_naisten_syrjinnan.pdf

Ulkoasiainministeriö 2013. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista valmistelleen työryhmän mietintö. Viitattu 7.1.2017.

<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=112964&GUID=%7B5872A012-E10A-4C4A-911C-E5940FD8A658%7D>.

Ulkoasiainministeriö 2015. Istanbulin sopimus tulee Suomen osalta voimaan. Viitattu 8.10.2016

<http://um.fi/public/default.aspx?contentid=332281&contentlan=1&culture=fi-FI>

Utriainen, T. 2013. Raiskaus rikosoikeudellisena ongelmana. Rovaniemi: Lapin Yliopisto kustannus

Vilka, H. 2011. Seksuaalinen häirintä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Väestöliitto 2016. Seksuaalinen väkivalta. Viitattu 6.9.2016
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/seksuaalinen-vakivalta/

Väkivallan vähentäminen. 2014. Raiskaus ja muut seksuaalirikokset. Viitattu 15.1.2017
<http://www.vakivallanvahentaminen.fi/fi/index/vakivaltarikollisuus/raiskausjamuutseksuaalirikokset.html>

Lainsäädäntö

Rikoslaki 1889/39. Annettu 19.12.1889. Saatavilla sähköisesti osoitteessa
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L20>